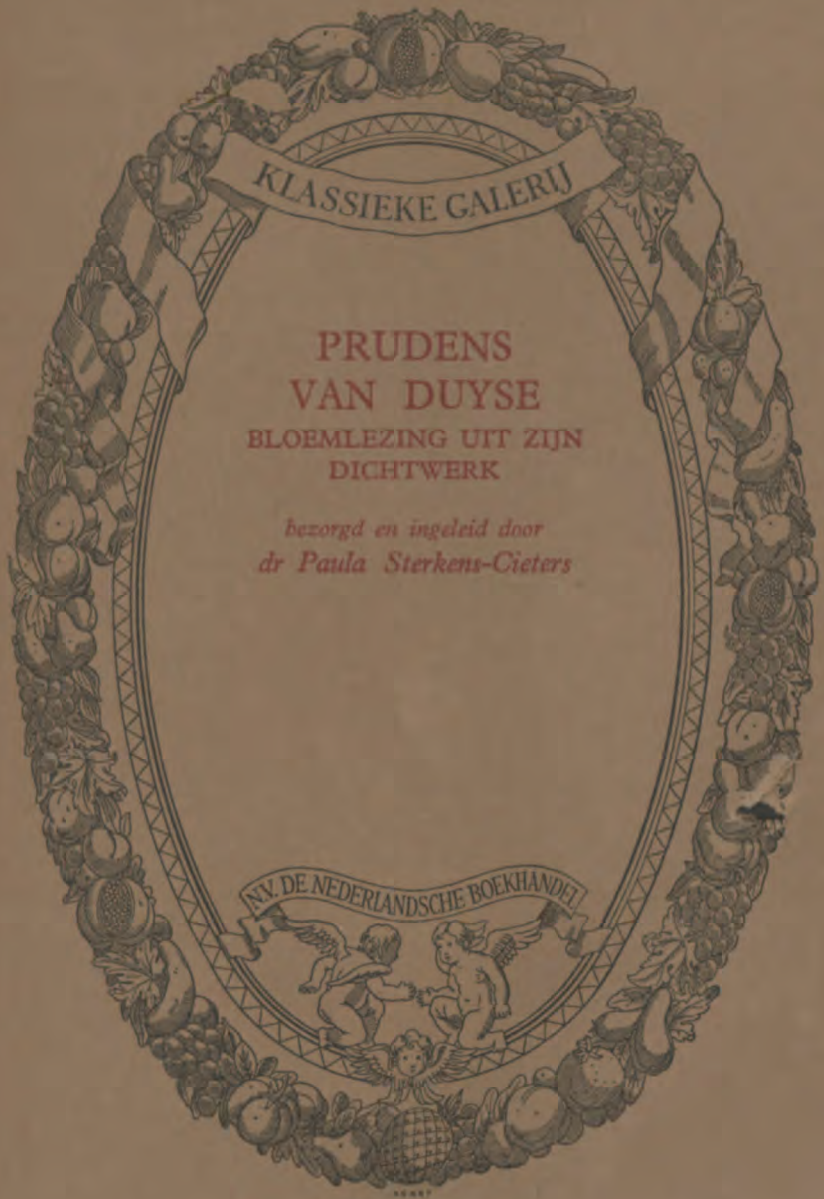
KLASSIEKE GALERIJ
PRUDENS
VAN DUYSE
BLOEMLEZING UIT ZIJN
DICHTWERK
bezorgd en ingeleid door
dr Paula Sterkens-Cieters
N.V. DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL

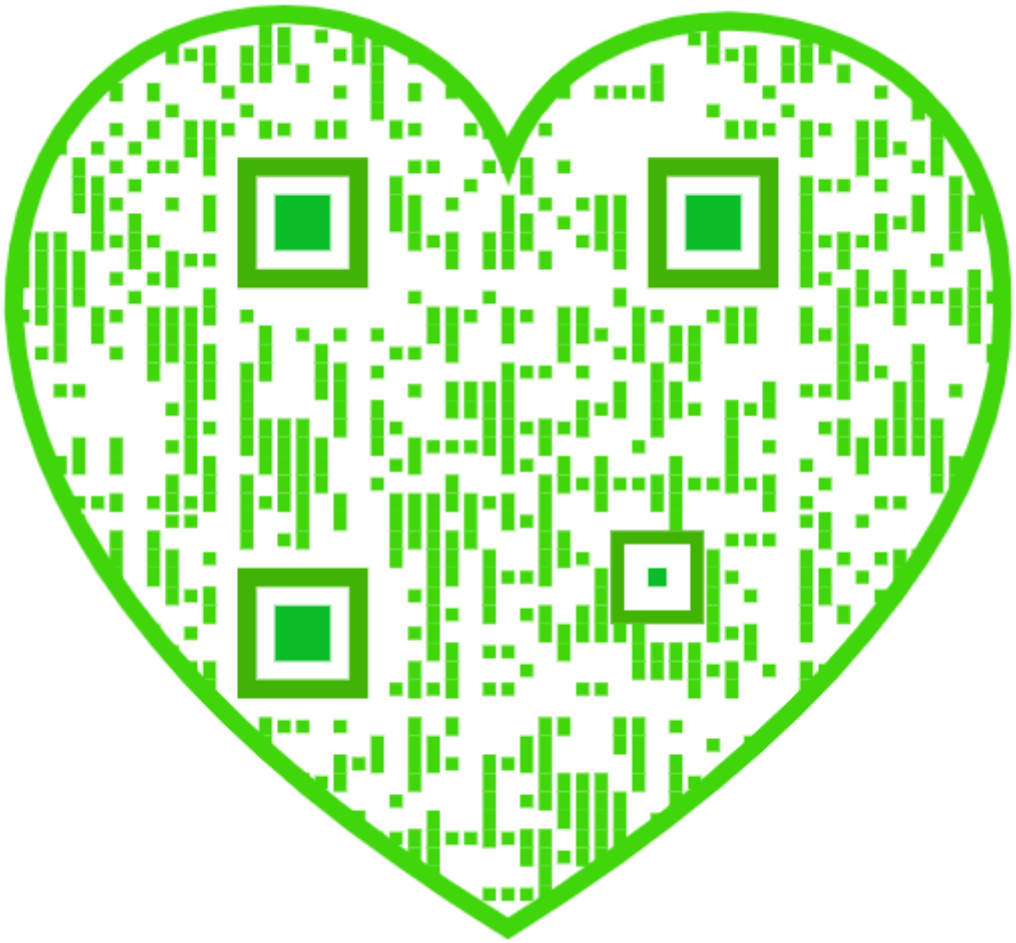

PRUDENS VAN DUYSE

BLOEMLEZING UIT EIGEN DICHTWERK

"KLASSIEKE GALERIJ„

onder redactie van

Dr A. T. W. BELLEMANS — Dr O. DAMBRE
Dr R. F. LISSENS — Dr A. VERBOVEN

zijn verschenen :

1. *Euripides :* « Iphigeneia in Tauris » *in het Nederlandsch vertaald en ingeleid door Dr J. Humblé.*
2. *Pol de Mont :* « Keurbladzijden » *Ingeleid en toegelicht door Prof. Dr G. Meir.*
3. « Dat scone bediet van Moriane » *met inleiding, aanteekeningen en bibliografie van Dr A. T. W. Bellemans.*
4. « Geschriften van Peter Benoit » *ingeleid en van aanteekeningen voorzien door Dr Aug. Corbet.*
5. « Van den levene van Sente Brandane » *met inleiding, aanteekeningen en bibliographie van Dr A. T. W. Bellemans.*
6. *Euripides* : « Iphigeneia in Aulis » *in het Nederlandsch vertaald en ingeleid door Dr J. Humblé.*
7. *Karel van den Oever :* « Het inwendig leven van Paul ». *Bezorgd door Dr Fr. Verachtert.*
8. « Reinaert de Vos » *met aanteekeningen van Prof. Dr P. de Keyser.*
9. « Karel en de Elegast » *met inleiding, aanteekeningen en bibliographie van Dr R. Roemans.*
10. « De Borchgravinne van Vergi » *met aanteekeningen van Prof. Dr P. de Keyser.*
11. «Prudens Van Duyse», *bloemlezing uit zijn dichtwerk door Dr P. Sterkens-Cieters.*
12. « Keur uit het werk van K. L. Ledeganck », *bezorgd door Prof. Dr P. de Smaele.*
13. « Geschriften van J. Mac Leod », *ingeleid en van aanteekeningen voorzien door Prof. Dr A. J. J. Van de Velde.*
14. Jacob van Maerlant's « Roman van Torec », *ingeleid en van aanteekeningen en bibliographie voorzien door Dr A. T. W. Bellemans.*

VERDERE NUMMERS ZIJN IN VOORBEREIDING

N. V. DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
ANTWERPEN

PRUDENS VAN DUYSE

BLOEMLEZING UIT ZIJN DICHTWERK

Bezorgd en ingeleid door
dr Paula Sterkens-Cieters

1942
ANTWERPEN
N.V. DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL

INLEIDING

LEVENSLOOP.

Prudens Van Duyse werd geboren te Dendermonde, den 17den September 1804. Hij was het vijfde kind van dokter Jozef Van Duyse. Aan het statige, breede geboortehuis erkent men den patriciërsstand uit de provinciestad. Vader Van Duyse was echter ook aristocraat naar den geest, hetgeen een uitstekenden invloed zal hebben op de intellectueele ontwikkeling van zijn begaafden zoon.

Op de lagere school bij meester Lanneau is Prudens driemaal primus; op zijn twaalfde jaar maakt hij al verzen. De middelbare studies van zijn zoontje neemt de veelzijdig-ontwikkelde dokter Van Duyse op zich. Met een twee jaar oudere zuster, Natalia, die al thuis was van de kostschool, volgt Prudens de lessen van zijn vader, wiens grondige kennis van de klassieken ook hem zullen maken tot een uitstekend latinist. Niet enkel de Oudheid, ook de 17de eeuwsche klassieken, de moderne letterkunde, wiskunde en wetenschappen werden in vader Van Duyse's harmonisch leerplan opgenomen. Over de lessen, die dikwijls werden gegeven « in 't lustprieel des tuins » schrijft Prudens :

> In dit gezegend oord, waar vader 't schoon vertolkte
> Van Feith en Helmers en Racine, en menigmael

Voor mijn nog jeugdig brein der wiskunst diep ontwolkte,
En elken sluier hief van Roomsche en Grieksche tael... (1)

Met zijn helder verstand, zijn innig schoonheidsgevoel, zijn aangeboren tucht om volgens een streng-wetenschappelijke methode zelfstandig te werken, zal Prudens van dit privaat onderwijs oneindig meer meedragen dan van een schoolsche opleiding in een of ander toenmalig onderwijsgesticht. Zijn door en door humanistische opleiding zal den lateren dichter en wetenschapsmensch Van Duyse ten goede komen en hem hoog verheffen boven bijna al zijn tijdgenooten.

Andere liefhebberijen zouden hem afwisseling bezorgen in zijn leven, nu reeds geheel gewijd aan studie : hij teekende nl. met een zeker talent en gold voor een virtuoos op de viool; hij speelde mee in kwartetten en zou later ook niet onverdienstelijk werk leveren als componist.

In 1823 verschijnt voor het eerst een dichtstuk van hem in druk, nl. « De Lof der Toonkunst, door Prudens Van Duyse, kandidaat voor het Notaris-ambt ». Niet dat hij toen al aanspraak maken kon op een academischen titel, hij was tijdelijk werkzaam als klerk bij een notaris te Laken. In 1826 pas zou hij zijn universitaire studies beginnen; hij is dan 22 jaar oud. Gedurende één jaar studeert hij in de Rechten te Leuven; in 1827 laat hij zich te Gent inschrijven, waar uitstekende Nederlandsche professoren, o.a. Schrant, de uitmuntende Vondel-kenner, doceerden en hun studenten de kennis van een levend, algemeen beschaafd Nederlandsch bijbrachten, dat het

(1) « Natalia », blz. 23.

onbeholpen dialect en de nog onbeholpener, stroeve boekentaal hier te lande voordeelig verving. Jammer genoeg was de vereeniging met het Noorden te kort van duur, om hier reeds een traditie in de beschaafde omgangstaal te scheppen.

1830 is voor Van Duyse een tragisch jaar. Als Nederlander met hart en ziel en vurig vereerder van Koning Willem I, kan hij het hier tijdens de Omwenteling niet langer uithouden; hij wijkt uit naar Nederland, waar hij veel vrienden had. Bij een van die vrienden, den dichter-uitgever Immerzeel, zal zijn eerste bundel « Gedichten » verschijnen.

Heimwee en de dood van zijn vader dwingen hem naar Dendermonde terug te keeren. Hij schikt zich voortaan in den onvermijdelijken toestand van zijn kleiner vaderland; zijn volle energie stelt hij ten dienste van den strijd tegen dreigende verfransching : heel zijn leven lang zal hij een strijdend flamingant, maar tevens een loyaal Belgisch burger blijven, met niettemin een onverzwakt Nederlandsch stamgevoel.

Na zijn vaders dood wil hij voor zijn toekomst zorgen : hij gaat opnieuw studeeren te Gent en promoveert er in 1832 tot « doctor utriusque juris ». Zijn middelen laten hem toe, steeds uit liefhebberij, voort te studeeren; hij vestigt zich niet als advocaat. In deze periode geniet hij ook reeds eenigen roem als dichter. Te Dendermonde wordt hij eere-archivaris en bestuurslid van de Kunstacademie. In 1836 wordt hij leeraar aan het atheneum te Gent. Hij moest er het onderwijs van de 6de Latijnsche op zich nemen, hetgeen hem slechts matig beviel en ook

niet goed afging; veel werd goedgemaakt door den cursus in de Nederlandsche Letterkunde in de Rhetorica, waarmee hij eveneens werd belast. Hij voelt zich niet geroepen voor het Middelbaar Onderwijs. Zijn definitieven werkkring zal hij vinden in 1838, wanneer hij archivaris wordt te Gent. Ruim twintig jaar lang zal hij deze betrekking met liefde en bevoegdheid vervullen, dank zij de grondige kennis van de geschiedenis en van de oude letterkunde. In zijn vak zal hij dan ook wetenschappelijk werk leveren van zeer zuiver gehalte.

Intusschen zou hij nooit ontkomen aan een neiging, waaraan hij, sinds zijn dichterlijk debuut, bestendig had toegegeven : naast veel hoogstaand wetenschappelijk en dichterlijk werk, kan hij niet nalaten mede te dingen in bijna alle rederijkersprijskampen van eenige beteekenis.

In 1842 brengt een dergelijke competitie hem te Veurne. Bij die gelegenheid maakt hij kennis met Sophia Woutters, met wie hij na een korten verlovingstijd in het huwelijk treedt. Hij was toen al 38 jaar. Zijn drukke bezigheden hadden hem bijna tot een verstokt vrijgezel gemaakt ! Ondanks alle zelfvoldoening, die zijn leven van studie hem schonk, maakt hij een enkele maal hierover zijn beklag :

Ik heb mijn groene jeugd versleten
In de eenzaamheid der doodsche cel,
Ik heb de liefde zelv' vergeten
Voor 't onverpoosde breingekwel.
En, vreemd aan schuldelooze blijheid,
Verzaakte ik, zwoegend, vreugd en vrijheid
En zeide aan rust en lust vaarwel. (1)

(1) « Ontmoediging », Nagelaten Gedichten, VII, blz. 115.

Voortaan zou zijn leven zonniger worden. Gedurende hun gelukkig huwelijk schenkt Sophia hem 5 kinderen, die hun vader, helaas, al te vroeg zouden moeten missen. Prudens Van Duyse overleed den 13den November 1859. Hij was slechts 55 jaar oud.

Van Duyse's leven is een voorbeeldig, stichtend, bijna effen leven, gevuld door een intense werkzaamheid, waarbij de dichter, redenaar, leeraar (hij doceerde kunstgeschiedenis aan de Academie van Schoone Kunsten te Gent), geschiedvorscher, organisator, al te veel van zijn niet zeer sterk gestel vergde.

De lof, hem bij zijn leven onthouden — hij werd o.m. over 't hoofd gezien bij de benoeming van een hoogleeraar in de Nederlandsche letterkunde te Gent — viel hem te beurt bij zijn begrafenis, die, volgens Gentsche kronijken, koninklijk mocht heeten. Hij werd begraven te St. Amandsberg, tusschen twee vrienden en strijdgenooten : Willems en Ledeganck.

Geboren werd de vlam om sprankels uit te schieten;
De golf opdat zij vloeie in eeuwge wisseling;
Ik, om mijn zielsgevoel in tonen uit te gieten;
Opdat ik minne en zing ! (1)

Zoo schetst Van Duyse zijn dichterschap. De zeer bizondere toestanden in Vlaanderen zouden echter van zijn kunst niet alleen een doel : schoonheidsbevrediging, maar ook een middel maken : het aanzien doen herwinnen van zijn verwaarloosde moedertaal. Gelijktijdig met Van Duyse's eerste literair bewust worden, zou de Vlaamsche letterkunde van een schijndood verrijzen. Tijdens de Fransche Overheersching, vóór 1815, leek het, alsof het Vlaamsch stelselmatig zou worden uitgeroeid; zelfs de laatste haarden van nauwelijks smeulend literair leven, de Rederijkerskamers, leken uitgedoofd.

Maar in het Koninkrijk der Vereenigde Nederlanden zien we ze weer opfleuren en aanmoediging van hoogerhand genieten. Ze weten zich zelfs gedurende een paar decennia een zekere literaire hegemonie te verwerven.

Dat deze bescheiden autodidacten-verzenfabrikanten het klaar speelden, ook de beste Vlaamsche dichters bij hun rhetoricale prijskampen te betrekken, mag ons nu verwonderen. Een verklaring hiervoor is te vinden in het

(1) « Waarom ik zing », Vaderlandsche Poëzij, II.

feit, dat één zelfde enthousiasme om de waardigheid van de zoo lang veronachtzaamde moedertaal te verdedigen, een Willems, een Ledeganck, een Van Duyse evengoed als talrijke « dii minores » mee doen dingen naar lauweren, die ze niet zelden behalen met dichtgewrochten, waarvan het artistiek gehalte hun geestdrift en hun talent niet evenaart. En hoewel, na 1830, deze Rederijkerskamers opnieuw een geduchten knak krijgen, zullen vele blijven volhouden in het regelmatig uitschrijven van prijskampen, met het voor Van Duyse bekende gevolg. « In den greep van de Rederijkerij » zoo betitelen we dan ook in dit tekstboekje een paar specimens van Van Duyse's dichtkunst. Uit dien greep zou hij zich, evenmin als de besten van zijn tijdgenooten, nooit geheel kunnen losmaken. In onze kwijnende letterkunde van de 18de eeuw had zich nauwelijks een traditie kunnen handhaven, tenzij een zeker verstard classicisme. Evenals bij de Hollandsche Pruikentijd-dichters vinden we ook bij onze Rederijkers dat cerebraal maakwerk, volgens de regelen der prosodie; dat nuchter uitwerken van een zakelijk plan, waarvan het dor-verstandelijke, met bombastische rhetoriek overgoten wordt, om het gemis van ware ontroering te dekken. Allegorische en mythologische zinspelingen geven aan deze rijmelarij een schijn van geleerdheid; in werkelijkheid is het maar een ondoordacht « vertalen » van dichterlijke gevoelens (?) in de algemeen gangbare, pedante « dichterlijke » taal, den voor allen steeds gereedliggenden voorraad.

Bij de hereeniging van de Nederlanden in 1815 zou pas blijken, hoezeer de eeuwenlange scheiding beide loten

van denzelfden stam van elkaar vervreemd had. De Vlaamsche « letterbeoefenaars » beseften nu, hoezeer hun kennis van de moedertaal in gebreke bleef, vergeleken met die van de Noordnederlanders. Met liefde en bewondering zien ze op tegen de, naar hun bescheiden en ongevormden kunstsmaak, geniale letterkundige werken van Feith, Helmers, Bilderdijk en Tollens, die ze onverwijld gaan verslinden en navolgen.

Noord-Nederland had in de 18de eeuw een letterkundige bedrijvigheid ontplooid, die, na de schittering van de Gouden Eeuw, niet hooger stijgt dan dilettantistisch epigonenwerk. Pas in het laatste kwart van de 18de eeuw zal de eerste aanloop van de Romantiek, in plaats van de stroef-pedante, decadente, hoogdravende, onoprechte rijmelarij, weer de rechten opeischen voor natuurgevoel en spontane gemoedsuiting. Maar noch Bellamy, noch van Alphen, noch Feith, die allen baanbrekend werk verrichtten, konden zich geheel losrukken van de traditioneele, bombastisch-rhetorische taal. Bij Feith komt dan bovendien het plotse overslaan naar een ziekelijke, Wertheriaansche sentimentaliteit; een « wellustige droefgeestigheid », waarin hij zich opschroeft. En van dezen dichter zou Van Duyse merkbaar den invloed ondergaan. We zagen reeds dat hij — met Helmers nog wel ! — in zijn vaders leerplan van te verklaren auteurs was opgenomen. Ook Dokter Van Duyse ontsnapte niet aan de overschatting van den brallend-rhetorischen en bovendien chauvinistischen Helmers. Van aesthetisch standpunt uit dient het ons dus slechts matig te verheugen, dat in Vlaanderen een letterkunde ontstond, die al spoedig — naar

het uiterlijk althans — de Hollandsche ging evenaren.

De algemeene vereering voor Bilderdijk zal tot in de tweede helft van de 19de eeuw hoogtij vieren, evenzeer bij ons als in Noord-Nederland. Hoe moest deze dichter door onze rederijkers — en alle hiermee sympathiseerenden — gesmaakt worden ! Door het encyclopedische van zijn werk, zijn niets-ontziende, grillige barok-beeldspraak, zijn taalvaardigheid, den niet-te-stuiten vloed van zijn alexandrijnen, zijn lawaaierige klankeffecten, zijn bitter-trotsche, vaak verheven, vaak bombastische taal. Onze dichters lieten zich gaarne meesleepen, niet door den grooten, innigen, gaven, zuiver romantischen, maar door den conventioneel-classicistischen Bilderdijk met zijn vele wanstaltige en hoogdravend architectonische composities. De ontluikende Vlaamsche letterkunde trof het dus allerminst met haar Nederlandsche voorbeelden, die zij, bij gemis aan zelfvertrouwen, aesthetischen en kritischen zin van onze dichters, gretig meende te moeten navolgen.

De gebeurtenissen van 1830, en vooral de dreigende verfransching in het jonge koninkrijk België, zullen de vitaliteit en de oorspronkelijkheid van de Vlaamsche letterkunde, voortaan onscheidbaar verbonden met de Vlaamsche Beweging, in sterke mate bevorderen. Niet dat, bij minder contact, de invloed van het Noorden ophoudt — op Van Duyse wel het allerminst ! Naast Bilderdijk wordt Tollens een ideaal voor velen; men neemt geen aanstoot aan zijn chauvinisme en huisbakkenheid.

Toch gaat de literatuur in Vlaanderen, na 1830, merkelijk verschillen van de Nederlandsche, die slechts moeizaam tracht mee te gaan met de Europeesche strooming,

de Romantiek. De Noord-Nederlandsche letterkunde zal weldra Vlaanderen enkel nog beïnvloeden wat den uiterlijken vorm, de taal, niet wat het innerlijk wezen van zijn Romantiek betreft.

Vlaanderen is met één slag en spontaan voor de romantische idealen gewonnen : het kwam er hier op aan, de rechten van de moedertaal te verdedigen, door haar bruikbaarheid als kunstmateriaal voor alle dichtsoorten te bewijzen. Tevens moest het verflauwde nationaal bewustzijn levenskracht putten aan de bron : het heerlijk en roemrijk nationaal verleden. En de Romantiek bracht onze dichters juist wat zij verlangden : vrije ontplooing van de geheele dichterlijke persoonlijkheid, maar vooral terugkeer naar het Middeleeuwsch verleden.

De krachtigste en veelzijdigste persoonlijkheden — en hierbij Van Duyse — zullen allerlei aspecten van de Romantiek vertegenwoordigen en hierdoor zuiver Vlaamsche kunst leveren. Belijdenislyriek komt zelden in hun werken voor; het meest echter bij Van Duyse.

Ze schrijven zich een programma voor, dat ze tuchtvol, ieder volgens zijn aanleg, uitvoeren.

Over dat programma, dat onze dichters van omstreeks 1830 zichzelf voorschreven, laten we Van Duyse aan het woord : « De belgische letterkunde, waervan de vereeniging met het vaderland van Vondel en Bilderdijk de zaden had gestrooid, ontwikkelt zich dagelijks gelukkiger. De vijanden van ons volksbestaen en onzer moedertael (want het zijn dezelfden) hebben de vraeg opgeworpen : Kan België eene zoogezeide nationale letterkunde bezitten ? De zielslaven van Frankrijk hebben volmondig hun :

Neen ! uitgebracht; ondertusschen is de beste antwoord op die vrage in de poogingen te vinden, welke men op alle punten des rijks aenwendt, om eene vlaemsche letterkunde daer te stellen. En niet ongunstig zijn die poogingen uitgevallen... De poezij heeft nooit in België die hoogte bereikt, op welke zij nu staet : men zoude zeggen dat die tegenworsteling der onbelgen-zelven de vrije dochter van verbeelding en gevoel tot spoorslag strekt... De zanger zijns vaderlands heeft het oog op den roem der Belgen gevestigd, om, bij 't herinneren aen dien onsterfelijken luister, zijnen landgenooten geloof aen hun volksbestaen in te boezemen : ons heden en toekomst berust op ons verleden !... De tijd, die de vader van alle groote waerheden is, zal vroeg of laet den volke doen zien, dat de moedertael de eenige borstweer is tegen *officieele* overstrooming van vreemden, en de binnenlandsche verdrukking van het eene volksdeel op 't andere. Welaen dan, waerdige Landgenooten ! spannen wij te samen ter bereiking van 't schoonste doelwit dat eenen vaderlander kunne streelen : volkszelfstandigheid en vaderlandsche kunstroem. » (1)

Niet enkel met de bedoeling, literair werk te leveren, waren onze letterkundigen actief. Om de zóó noodzakelijke volkszelfstandigheid te bereiken, werden ze lid van grievencommissies en strijdende genootschappen. Het bekende Gentsch genootschap « De Tael is gansch het Volk » ontleende zijn zinspreuk aan een gedicht van het medelid Van Duyse.

Zuiver en baanbrekend wetenschappelijk werk was

(1) « Vaderlandsche Poëzij », Voorwoord, blz. 5, 6, 9.

eveneens een vrucht van hun studie van het nationaal verleden. Hierbij denken we in de eerste plaats aan den taalgeleerde Jan Frans Willems, die met het ontdekken en uitgeven, commenteeren en bewerken van Middelnederlandsche literaire monumenten (b.v. Reinaert en talrijke liederen) de Germaansche philologie onschatbare diensten bewees. Dat ook Van Duyse rijkelijk deelnam aan deze meer geleerde uiting van de Vlaamsche Beweging, hoeft geen betoog : we kennen zijn aanleg en voorliefde voor de geschiedenis.

De Middeleeuwen zullen hem nog op een ander gebied inspireeren : evenals Hoffmann von Fallersleben, Dautzenberg en vele anderen maakt hij verdienstelijke, bekoorlijke, zoet-vloeiende pastiches van de Middeleeuwsche lyriek. De voornaamwoorden « du » en « dijn » en veel archaïstische vormen wil hij weer invoeren, zelfs in vulgarisatiewerk als b.v. in het « Volksleesboek », een verzameling geschiedkundige opstellen, als schoollectuur en prijsboek bedoeld.

Een dichter met de belezenheid van Van Duyse zou ook ontvankelijk zijn voor de invloeden van de grootmeesters van de Romantiek buiten het Nederlandsch taalgebied. Twee jaar later dan Victor Hugo geboren, vindt de jonge Van Duyse tot stof van zijn bewondering, evenveel bombast en opgeschroefdheid als bij zijn Hollandsche modellen, bij een Jean-Baptiste Rousseau, een Baour-Lormian en een Lebrun-Pindare, die reageeren tegen het nuchtere, bloedarme, uitstervende Fransche classicisme. In Hugo's eerste bundels zou deze bombast nog naleven. Maar beter en inniger dan zijn Hollandsche en Vlaamsche tijdgenooten

zou Van Duyse groote romantici waardeeren als Lamartine en Musset, die hij beiden ook navolgen zal.

De Engelsche Romantiek (Byron en Scott vooral) zou de Hollanders imponeeren; ook onzen Ledeganck. Van Duyse kende ze, maar onderging er minder merkbaar den invloed van, al is een zekere geestverwantschap te bespeuren tusschen hem en de Lake-poets.

Wat de Duitsche Romantiek betreft, zal Van Duyse vooral een gretig gebruik maken van den wetenschappelijken, philologischen arbeid, die ze in 't leven had geroepen. Voor zijn talrijke balladen en wetenschappelijkverantwoorde bewerkingen van historische of folkloristische stof, put hij dikwijls in de werken van Grimm en Wolff. Van Duyse had een sterk ontwikkeld Germaansch stamgevoel en geen geestesuiting van het Duitsch Romantisme zal hem vreemd zijn gebleven, al heeft hij geen werken rechtstreeks nagevolgd. Klopstock, Goethe, Schiller en romantici als Schlegel, Hoffmann en Novalis zal hij hebben genoten; minder wellicht hun volgelingen — zijn tijdgenooten — die in een oneindig, willoos « sehnen » een afkeer vertoonden voor het werkelijke leven. Veel meer zal hij sympathiseeren met het politiek Romantisme.

Met het muzikale in de Duitsche Romantiek zal zijn kunst de meeste overeenstemming vertoonen. Ook het Duitsche volk kende hij : hij kwam er bij zijn talrijke reizen in Duitschland voortdurend mee in contact. Deze reizen hadden tot doel het organiseeren van de feestelijkheden van het Duitsch-Vlaamsch Zangverbond. De muziekkenner Van Duyse zag in, hoeveel de Vlamingen op het gebied van koorzang van de Duitschers te leeren hadden.

Duitsche zangvereenigingen overvleugelden geregeld alle Belgische deelnemers bij zangprijskampen. Dit bracht Van Duyse op het idee, een Duitsch-Vlaamsch Zangverbond te stichten, om de Vlamingen te leeren, hun smaak op muzikaal gebied te zuiveren en zich te scholen naar Duitsch voorbeeld. Hierin zag hij een middel tot volksbeschaving en tevens een herstel van het evenwicht tusschen Latijnsche en Germaansche invloeden in België. Hij was de bezieler, de organisator en de gelegenheidsdichter bij de vele wedstrijden, door dit verbond uitgeschreven.

Al deze invloeden, die Van Duyse in meerdere of mindere mate heeft ondergaan, beletten hem niet, zich te ontwikkelen tot een zelfstandig dichter, met een zeggingskracht uit eigen denken en voelen geboren.

WERK EN BETEEKENIS.

In de bibliographie van Van Duyse's werken, opgemaakt door zijn zoon Florimond, den gekenden musicoloog en componist, en Frans De Potter, komen 473 nummers voor. Natuurlijk treft men in deze reeks zoowel korte stukjes en overdrukken van gedichten op losse blaadjes als lijvige bundels aan. Wanneer men bedenkt dat Van Duyse bovendien nog aan talrijke tijdschriften medewerkte, en, na zijn dood nog genoeg gedichten naliet om Florimond Van Duyse toe te laten 10 bundels, ieder van ± 250 blz. uit te geven, kan men zich eenigszins een denkbeeld vormen van de enorme bedrijvigheid en onvermoeide werkkracht van dezen dichter.

We zullen enkele van zijn belangrijke dichtbundels vluchtig overschouwen. Vóór 1840 leent Van Duyse zelden aan eigen inspiratie het oor. Zijn dichterlijke stof wordt meestal bepaald door de prijsvragen van de rederijkers. Dat een onderwerp als : *Over den heldenmoed der Vlamingen tegen de Franschen onder het bestuur van den Graaf Guy van Dampierre* hem moest aantrekken, spreekt vanzelf. Dit door de Koninklijke letterkundige Maatschappij te Brugge in 1824 uitgeschreven en bekroonde werk was een van de eerste, die Van Duyse liet drukken; de twintigjarige dichter bood er persoonlijk Koning Willem op een audiëntie een exemplaar van aan.

In 1827 wordt hij bekroond met een *Lofdicht op de Nederlandsche Taal* door het Koninklijk Genootschap « Concordia » te Brussel, waarvan hij werkend lid was. Het geheel is een berijmde, goed gedocumenteerde methodische dissertatie, die ons wel niet vermag te ontroeren, maar niettemin vervult met ontzag voor den zoo jeugdigen dichter, die in dit werk niet alleen van een verbazende belezenheid blijk geeft, vooral wat de Noord-Nederlandsche literatuur betreft, maar tevens van een streng wetenschappelijke onderlegdheid, die blijkt uit de encyclopedisch opgevatte toelichtingen. Breed opgezette, verantwoorde ophelderende nota's zal Van Duyse altijd, aan al wat hij uitgeeft, toevoegen.

Nog talrijke lauweren zal hij met gelijkaardig werk oogsten; al zijn eerepenningen hangen, piëteitvol ingelijst, te prijken in een van de zalen van de Koninklijke Vlaamsche Academie te Gent.

Toch was Van Duyse niet blind voor de gebreken van de Rederijkers, hoewel hij er zelf nog dikwijls in zou vervallen. Hij zou zelfs trachten hun bekeering te ondernemen in het, nu eens heroï-komisch, dan weer ernstig-didactisch epos, *Wanorde en Omwenteling op den Vlaemschen Zangberg,* een vrij saai en pedant gedicht, met afbrekende, maar tevens opbouwende kritiek. Hij stelt aan de Rederijkers tot voorbeeld : Vondel, maar ook Bilderdijk, Helmers, Petronella Moens !

Uit de in Nederland verschenen *Gedichten* valt niets aan te stippen, dat op aanzienlijke vorderingen wijst. Zelden laat de dichter er zijn gevoel spreken en dan nog drukt hij het niet onvervalscht uit.

Interessant voor den modernen lezer begint Van Duyse pas te worden in zijn drie bundels *Vaderlandsche Poëzij.* Acht jaar zal hij wachten, om iets in druk te laten verschijnen, acht jaar van taaie studie, van geestdriftig verzamelen van het materiaal, waarmee hij de Vlaamsche Beweging dienen wilde, zooals hij het in het voorwoord omschrijft : « De vlaemsche dichter, die vooral voor zijn eigen ziele zingt, treft een rijk getal van onbewerkte stoffen aen, die hem aenlachen; en onder deze wekken de vaderlandsche herinneringen eerst zijne aendacht op. Zoo wordt hem de Legende en Romance tot een wezenlijk dichtvak, dat zijnen dichtenden voorgangeren nagenoeg onbekend was. Slaet hij de oogen op de groote mannen van 't vaderland, de Dithyrambe of Lierzang lokt hem uit, om hùn zijn hulde toe te brengen. Wil hij verder tot alle standen der maetschappij spreken, hij zingt een Volkslied. Maer zijn toon klinke hooger of lager, altijd vloeit dezelve uit ééne bron : vaderlandsliefde. Die uit te storten is hem behoefte, die op te wekken is zijn eenigste doelwit. Deze loffelijke strekking, die den Dichter zulke eene verheven burgerwaerde bijzet, hervindt zich in eenige der gedichten door Belgen in onze dagen aengeheven. Sommige dier voortbrengselen, waeronder enkele uit de ziel eener vlaemsche vrouw (1) gevloeid, liggen onder de perse. Doch geene onzer Dichters heeft tot dus verre eene verzameling aengekondigd, uitsluitend den Vaderlande toegewijd : dit wil de schrijver der « Vaderlandsche Poëzij » beproeven. » (2)

Wat betreft het verzamelde materiaal en de verschei-

(1) nl. Maria Doolaeghe.
(2) Voorwoord, blz. 6 en 7.

denheid van de dichtvormen, is Van Duyse volkomen in zijn opzet geslaagd. Maar zijn toon is te overheerschend oratorisch en dithyrambisch, zelfs daar, waar hij bedoelt eenvoudig te zijn : in romance, ballade en volkslied. Steeds hindert in deze drie lijvige bundels de al te rhetorisch-conventioneele taal, die hem tot een tweede natuur schijnt te zijn geworden. En het stemt ons eenigszins wrevelig tegenover het gebrek aan zelfcritiek bij den dichter, die de ernstige psychologische fout beging, broodnoodig voedsel voor ons Vlaamsche volk te verwerken in een voor dat volk weinig genietbaren vorm — al was dan ook de rederijkerstaal als « literatuurtaal » toentertijd tot de laagste klassen van intellectueelen doorgedrongen. De volksjongen Conscience, wiens « Leeuw van Vlaanderen » twee jaar vóór de « Vaderlandsche Poëzij » verscheen, wist onmiddellijk den juisten toon te treffen; niet de geleerde, hoogdravende Van Duyse, maar de bescheiden Conscience zou dan ook zijn volk leeren lezen.

Deze bundels imponeeren door verscheidenheid : legenden, sagen, romancen, verhalen, een klein epos : « De dood van Egmont », leerdichten : « Cats », « De Belgen » (naar Lesbroussart) en « De Belgen, beoefenaars van Kunsten en Wetenschappen ». In een afdeeling « Kunstroem » geeft hij sonnetten o.a. op Cats, Vondel, Antonides van der Goes, Poot, Feith, Helmers, Bilderdijk, Petronella Moens, Maria Doolaeghe, Van Eyck, Rubens, Van Dijck, Teniers, enz. In andere gedichten uit hij zijn vaderlandsliefde, zijn liefde voor de moedertaal, zijn Nederlandsch en Germaansch stambewustzijn.

« Vaderlandsche Poëzij » is een werk van vurige vader-

landsliefde; de dichter was echter ook een even vurig geloovige en overtuigd Christen. Als zoodanig leeren wij hem kennen in *Godfried of De Godsdienst op het Veld.*

Dit werk noemt hij een « leerdicht », hoewel het een zeer lyrisch werk is : de geschiedenis van de menschelijke ziel, die in de eenzaamheid, met de hulp van een degelijke, streng-moreele opvoeding, met den godsdienst als steun, naar de eeuwigheid streeft. En hierin merken we dadelijk invloeden van Feith en Lamartine en herkennen we den romanticus Van Duyse, die in den vorm van objectieve beschrijving van zielstoestanden, zijn eigen innigste wezen blootlegt. De geliefde uitdrukkingsmiddelen van Van Duyse, hymne en dithyrambe, zijn hier in volkomen harmonie met stof en opvatting van het gedicht. Statige, breed-vloeiende, welluidende verzen vertolken Godfrieds vereering voor de alomtegenwoordige Godheid in de natuur, wiens eeredienst hij ook zijn zoon inprent. Het hunkeren naar een zusterziel door Godfried en later door zijn zoon Karel, het idyllische van Godfrieds korststondig echtelijk geluk, zijn naastenliefde, al het schoone en edele in den mensch, dat opbloeit, wanneer hij zich maar afkeert van wereldsch genot, dat alles wordt met pakkende accenten bezongen, die nuchtere 20ste-eeuwers wel een tikje als geëxalteerd voorkomen, maar die toch vermogen te ontroeren en vooral te overtuigen van Van Duyse's groote oprechtheid. Hier is zijn romantische geëxalteerdheid wel eenigszins een gevolg van de mode van zijn tijd en van zijn belezenheid : « Jocelyn » van Lamartine, « Het Graf » en « Julia » van Feith hebben hem hier zeker voor den geest gezweefd. Van opzettelijke navolging kan nochtans

geen sprake zijn. Godfried is tot op zekere hoogte « gesymboliseerde autobiographie », waaruit blijkt dat Van Duyse een stadium is ingetreden, dat hij meer en meer « voor zijn eigen ziele » begint te dichten.

Zuiver lyrisch werk levert Van Duyse in de vier elegieën : *Natalia,* waarvan de eerste twee, evenals Godfried, in 1842 verschenen. In 1848 dicht hij de twee volgende, die in 1850 verschijnen, voorafgegaan van *Dichtbespiegelingen na Thomas a Kempis.* Onnoodig er bij te voegen, dat aan deze « Dichtbespiegelingen » een heele dissertatie over den Middeleeuwschen ascetischen schrijver voorafgaat. Natalia is Van Duyse's geliefde zuster, zijn studiegezellin, die, als een voorbeeldige dochter, haar ouders zou verplegen; na hun moeders dood wordt ze ziek en sterft betrekkelijk jong. Tot op haar sterfbed las ze « De Navolging van Christus »; vandaar ook Van Duyse's voorliefde voor dit « volksbeschavend en zeer dichterlijk werk », waarvan hij verscheidene bespiegelingen in versvorm overzet.

Natalia bezingt hij als dochter, weeze, kranke, ontslapene. Hij geeft een geïdealiseerde voorstelling van zijn zuster; zijn oprecht gevoel weet hij sober uit te drukken, hoewel hij soms in weeke sentimentaliteit vervalt. Toch overheerscht een manhaftig dragen van zijn leed : in de smartelijkste oogenblikken van zijn leven, bij 't overlijden van zijn moeder en Natalia, blijkt Van Duyse zijn godsdienst even diep te beleven als « Godfried ». Zijn geloof in de onsterfelijkheid, zijn berusting zijn geen woordenpralerij.

De luimige Van Duyse heeft intusschen ook veel vorde-

ringen gemaakt, sinds zijn « Wanorde en Omwenteling op den Vlaemschen Zangberg ». Af en toe laat hij zich nog verleiden tot een heroï-comisch heldendicht. In den homerischen strijd rond het spellingsvraagstuk, die na 1830 was opgelaaid, zou hij in « *De Spellingsoorlog* » partij kiezen voor de spelling van de Koninklijke Commissie van 1836, die nagenoeg met die van Siegenbeek overeenkwam, en heftig uitvallen tegen de « Taelprotestanten », die van geen Hollandsch getinte spelling wilden weten en het onpractische en verouderde stelsel van Desroches opnieuw toepasten, naast vele andere nog onmogelijker stelsels van eigen fabricaat. Van Duyse is buitengewoon geestig, wat niet enkel blijkt uit het breed-opgezette « heldendicht », maar ook uit de daaropvolgende bladzijden « spellingschroot », een onuitputtelijke voorraad epigrammen, die nooit grof of beleedigend, altijd pittig en raak zijn. Van Duyse geeft blijk van een waar talent in dit genre.

De overige werken van Van Duyse, tijdens zijn leven verschenen, zijn dichtbundels in den aard van zijn « Vaderlandsche Poëzij », waaronder *Het Klaverblad* en *Vroolijkheid* wel eenigszins een vooruitgang beteekenen. Zijn stijl is meer gemoedelijk, minder plechtstatig; hij vat den juisten ballade-toon, laat blijkbaar zijn stof meer bezinken en werkt met meer zelfcritiek. Steeds heeft zijn kunst hetzelfde vaderlandslievend doel.

In zijn *Kindergedichtjes* vinden we den paedagoog en vooral den liefhebbenden huisvader Van Duyse aan het woord. Hij is zich bewust dat dergelijke versjes eenvoudig en dramatisch moeten zijn, zonder 't gevoelig kinder-

gemoed te schokken, met concrete voorbeelden, bevattelijk voor een kinderbrein. Hij weet doorgaans wel den juisten toon te treffen, waar hij de kleinen liefde wil inprenten voor ouders, broers en zusters, kameraadjes, natuurschoon, dieren en planten en vooral voor God. Hij spoort ze aan tot liefdadigheid en medelijden, wilskracht en vaderlandsliefde; voor ondeugden als leugen en luiheid tracht hij hun een grooten afkeer in te boezemen. Hoezeer blijkt echter in deze in eenvoudigen toon gehouden gedichtjes, wat voor een onhandelbaar, stroef materiaal de «beschaafde omgangstaal» in Vlaanderen was : een doode, pedante boekentaal. Dit vooral geeft een on-kinderlijken bijtoon aan al deze gedichtjes, dien we niet zoozeer aan Van Duyse, dan wel aan de toenmalige taaltoestanden moeten verwijten. Zijn kindergedichtjes hadden veel bijval; ze zijn de eenige werken van Van Duyse die werden herdrukt.

Het laatste uitvoerig episch werk, dat tijdens zijn leven verschijnt is *Jacob van Artevelde,* een echt literair monument, volgens een vast plan opgebouwd, met een spanning en een climax, die het een dramatisch karakter geven; ook de psychologische uitdieping van de gevoelens van de personages, met wie we waarlijk meeleven, draagt hiertoe bij. Een stoer en tegelijkertijd romantisch werk, waarin het wonderbare een rol speelt : Catharina, dochter van Seger Cortrezijn en later Artevelde's vrouw, strijdt als een echte Jeanne d'Arc op de wallen van Sluis en Doornik en ziet de moeder Gods op het slagveld verschijnen. Van Duyse werd bij dit romantische bovennatuurlijke wellicht geïnspireerd door Schillers « romantische

Tragödie », « Die Jungfrau von Orleans ». Schiller was een van Van Duyse's lievelingsauteurs.

Nazomer is de laatste bundel, die Van Duyse bezorgde, en die ons den schielijken dood van den dichter te meer doet betreuren, daar we merken dat hij nu werk publiceert van een man, wiens dichterlijk talent tot volrijpheid en bezadigdheid is gekomen. Deze bundel bevat zeer verscheiden stukken, die alle te zamen a.h.w. een synthese geven van zijn dichterschap. We vinden hier een van zijn weinige uitingen van liefde, aan een beminde uit zijn jeugd opgedragen; veel fijngevoelde, huiselijke poëzie van den echtgenoot en vader; het epos van de oerkracht van het Germaansche ras tegenover de Romeinsche verdorvenheid in het met prachtige beelden en rhythmen opgebouwde « De zang des Germaanschen slaafs binnen Rome », liefde tot God en de natuur, luimige vertelsels en leerdichten, goed vertelde legenden. In alles komt Van Duyse ons voor op zijn best.

Naast zijn goede eigenschappen zijn eveneens zijn slechte in dezen bundel vertegenwoordigd, die ook een monstertje van gelegenheidspoëzie bevat : « De 25ste verjaring der instelling van de spoorwegen in België », een wanklank in dit anders zoo gaaf geheel.

Dit bondig overzicht van de voornaamste dichtwerken tijdens zijn leven verschenen geeft nog maar een heel onvolledig beeld van Van Duyse's enorme bedrijvigheid. In dit tekstboekje beperken we ons tot fragmenten uit het werk van den dichter. Zijn dramatische werken zijn zeer middelmatig, zijn wetenschappelijke verhandelingen zijn verdienstelijk voor zijn tijd, maar hebben voor ons

alle actualiteit verloren; zijn proza is stroef en breedsprakerig.

Het reeds vermelde *Volksleesboek,* in 1854 in samenwerking met Dautzenberg uitgegeven, was een antwoord op een prijsvraag om « het beste historische leesboek », door het Belgisch staatsbestuur uitgeschreven. De schrijvers waren zoo gelukkig hun werk bekroond te zien. Dit boek had moeten licht verteerbare kost bevatten voor volksmenschen en schoolkinderen (het werd dikwijls als prijsboek gegeven). Wat den inhoud betreft voldoet het aan dezen eisch; de vorm is echter gewild archaïstisch; waarschijnlijk liet Van Duyse zich hiertoe door zijn medewerker overhalen : ze maken hun taal stroef en gewrongen door een overdreven gebruik van buigingsuitgangen en beheersching der voorzetsels. Deze kunstmatige taal, die lijkt op die van Drost en Bosboom Toussaint, zou Van Duyse later niet meer aanwenden; hierbij volgde hij stellig den raad hem door zijn Hollandschen vriend Thijm gegeven in een brief, gedateerd 12 Januari 1853 : « Gij weet zelf hoe groot een voorstander van rijke buigingsvormen ik ben, en voelt dus hoe zeer ik uw pogen toejuich, maar toch, vriend, lees mijn brief aan Dautzenberg nog eens over en geef u wel rekenschap of we niet te veel vergen van de massa, met zoo klakkeloos uit onze grammatische versletenheid tot uwe deklinatiomanie over te gaan, die meer verbuigt dan in de 13de eeuw ooit verbogen is ! » Aan « deklinatiomanie » zal Van Duyse voortaan slechts toegeven in gedichten in Middeleeuwschen stijl.

Behalve enkele bewerkingen of vertalingen, o.a. van « Paul et Virginie » van Bernardin de St-Pierre en van

« Vert-Vert » van Gresset publiceerde de archivaris Van Duyse nóg allerlei werk, zonder literaire bedoeling geschreven.

Uit bovenstaande opsomming blijkt dus reeds voldoende zijn enorme bedrijvigheid. We krijgen hiervan pas een volledige voorstelling wanneer we zijn 10 bundels *Nagelaten Gedichten* overschouwen, die tusschen 1882 en 1885 werden uitgegeven door zijn zoon Florimond, onder toezicht van Jan van Beers en Emmanuel Hiel.

We weten niet wat de dichter met dezen voorraad van ongeveer 60.000 verzen voorhad. Waarschijnlijk zou hij er in hebben geput om verdere bundels te vullen; zeer zeker zijn er gedichten bij, die hij het uitgeven onwaardig achtte. De uitgevers hebben de werken volgens de dichtsoorten geklasseerd. Bundel I, « Lyriek », bevat weinig belangrijks, behalve misschien « De Keulsche Dom ». Bundel II bevat « Reinaard de Vos », een vrucht van zijn navorschingen in de Middelnederlandsche letterkunde. Zijn bewerking van ons Middeleeuwsch dierenepos in de oorspronkelijke maat is gelijkwaardig aan die van Willems. Bundels III en IV bevatten o.m. bekoorlijke « Liedekens, oude en nieuwe », meestal verdienstelijke pastiches van Middeleeuwsche poëzie. De meest diepgevoelde brokken lyriek, die Van Duyse ooit schreef, vinden we in de bundels « Verscheidenheden ». Hier hebben we den dichter van « Nazomer » aan het woord, die ons zijn intiemste gewaarwordingen doet meevoelen. Enkele bundels bevatten vertalingen (o.a. van Virgilius' Herderzangen), navolgingen en rijminvallen, dikwijls rake epigrammen, waarvan wij soms het geestige niet meer kunnen achterhalen, daar het zinspelingen zijn op lang voorbije feiten.

VAN DUYSE EN DE MODERNE LEZER.

Het hoogtepunt van Van Duyse's waardeering was ongetwijfeld het einde van de 19de eeuw. De voornaamste aanleiding hiertoe was de kinderlijke piëteit van zijn zoon Florimond, die zorgde voor het verschijnen van zijn « Nagelaten Gedichten ». Ondanks de mooie bloemlezing en de lyrische kritiek van Victor de Meyere (1907) wordt Van Duyse door de moderne 20ste-eeuwers « meer geprezen dan gelezen ».

Al meten we met een heel anderen maatstaf dan zijn tijdgenooten en latere bewonderaars, niemand zal ooit geheel onontvankelijk zijn voor zijn verdiensten, niet alleen als mensch en als Vlaming, maar ook als kunstenaar.

Zijn mensch-zijn en dichterschap waren innig versmolten en als zoodanig doet hij zich drievoudig voor : als vlaamschgezinde, die zich uit in vurige en dikwijls opgeschroefde verzen; als echtgenoot en vader, die zuiverdoorvoelde, eenvoudige, huiselijke gedichten schrijft; als vriend, die zich laat verleiden tot, meestal geïmproviseerde, feest- en gelegenheidspoëzie.

Om de eerste twee categorieën van werken zal hij, onverschillig wat men denken moge over zijn zuiver-literaire verdiensten, op de dankbaarheid van de Vlamingen aanspraak mogen maken, omdat hij, evenals Conscience, zoo klaar heeft ingezien, in welke richtingen de wordende

Vlaamsche letterkunde zich ontwikkelen moest : een enthousiaste nationale romantiek en een romantisch realisme.

Bij het beoordeelen van de zuiver-aesthetische waarde van Van Duyse's poëzie moeten we een groote toegeeflijkheid in acht nemen. Van Duyse verdient deze houding te zijnen opzichte, omdat zijn minder goede eigenschappen toch maar de « gebreken van zijn hoedanigheden » zijn.

Uit de beknopte behandeling van zijn werken en uit de opgenomen fragmenten blijkt ten overvloede, dat zijn *beeldspraak* al te dikwijls oorspronkelijkheid, plasticiteit en zelfcritiek mist. Hierbij kunnen we niet nalaten Van Duyse te vergelijken met Bilderdijk — en dit is voor onzen dichter niet zoo vleiend als Maria Doolaeghe het bedoelde. Evenals Bilderdijk had Van Duyse een uitgesproken oratorisch talent; dit dankte hij grootendeels aan zijn klassieke opleiding. Hij kende de Grieksche en Romeinsche en ook de 17de eeuwsche klassieken uit de eerste hand; de uitdrukkingsmiddelen aan hen ontleend zijn voor hem geen verbleekte metaforen zooals voor de « rederijkers-mythomanen »; ze leefden in hem, zooals bij de Renaissancisten, als iets dat tot zijn natuur was gaan behooren. Wanneer we ons dergelijke beeldspraak visueel bewust willen maken, is het resultaat niet zelden grotesk. Niet als sensitieve, wel als verstands- of gevoelsbeelden heeft de dichter ze bedoeld en we beoordeelen hem pas rechtvaardig, wanneer we Kloos' raad volgen, die hij ons geeft voor de appreciatie van Bilderdijk :

« Gaat men Bilderdijk zóó beschouwen, niet als den melodischen uitzinger van zijn vreugden en smarten, niet

als den trouwen beelder zijner schoonheidsvisioenen, maar als de vaak zeer degelijk-onderlegde redenaar die altijd en overal à l'improviste weet te speechen in energisch-gemaatzette, klinkend-gerijmde volzin-zwieringen... dàn krijgt men de goede manier om zijn verswerk op de juiste waarde te schatten, en er de schoonheden van te genieten, daar deze, bijna zonder uitzondering, de deugden eener krachtig-volgehouden, rhythmisch-gedragene welsprekendheid zijn. » (1)

Wanneer we Van Duyse's beeldspraak aldus beschouwen en daarbij in acht nemen, welk een dor materiaal onze schrijftaal in zijn tijd was, dan krijgen we bewondering voor de ware virtuositeit, waarmee hij dat materiaal wist te buigen en te verrijken. Dagelijksche, eenvoudige woorden en beelden golden algemeen voor on-dichterlijk; Van Duyse smeedt dan nieuwe woorden, die, ondanks hun deftigheid en kunstmatigheid, toch verdedigbaar zijn. Het lijkt ons nu paradoxaal, dat in een periode, waarin onze letterkunde opnieuw moest worden opgewekt en alles eenvoudig had moeten zijn, een nooit geëvenaarde boekentaal als het eenig-mogelijke uitingsmiddel werd beschouwd.

Van Duyse's *rhythme* getuigt meestal van een levendige bewogenheid; het geeft uiting aan een gevoelig, vlug-ontroerd gemoed. We voelen er zijn harteklop in, nooit — tenzij in enkele prijskampstukken — is het koud en enkel technisch-knap. Zijn aangeboren musicale aanleg is waarborg voor de melodie van zin en strofe. Zijn taal mag soms holklinkend zijn, welluidend is ze altijd. De

(1) « Bilderdijk, Bloemlezing met Inleiding en opmerkingen bij de gekozen gedichten », Amsterdam, z.j., blz. 13 en 14.

breede golfslag van zijn rhythme breidt zich meestal over de geheele strofe uit, die dikwijls architectonisch en monumentaal, nooit wanstaltig is.

Nochtans is de meestal luidruchtige Van Duyse het grootst in die innige, natuurlijk gegroeide gedichten, die dan ook in zachtere tonen gecomponeerd zijn. Want componist en ook improvisator is Van Duyse altijd geweest. Dit talent om voor de vuist te dichten heeft zijn waren aanleg veel kwaad gedaan, al werd het door zijn tijdgenooten meer dan zijn werkelijke dichterlijke gaven gewaardeerd. Wanneer hij bij feestelijke gelegenheden naar het podium stapte en voor de vuist een gelegenheidsrede in verzen voordroeg, oogstte hij al te gemakkelijk-verdienden bijval.

Wat zijn tijdgenooten niet in hem hebben gezien en zijn latere bewonderaars niet nadrukkelijk genoeg hebben doen uitkomen is het feit, dat van alle Vlaamsche dichters Van Duyse de meest echte en volledige *romanticus* van zijn tijd is geweest.

Wel vinden we bij hem geen hartstocht, geen wereldsmart, geen koortsige jacht op geluk, geen opstandigheid. Dit komt doordat zijn leven betrekkelijk kalm, effen en onbewogen verliep, zonder groote vreugde of groote smart. De gevoelens, die hij uitzingt zijn door en door eenvoudig. Het is opmerkelijk, wat een kleine plaats zijn zuivere lyriek in zijn omvangrijk werk inneemt. Een zekere schuchterheid weerhield hem, veel over zichzelf te spreken. Niettegenstaande den geringen omvang is dit werk van Van Duyse uit een zuiver dichterlijk oogpunt het grootst. Het romantisme komt bij hem vooral tot uiting in zijn

houding als individu tegenover het absolute : de dood, God, de natuur, de liefde.

De dood is voor Van Duyse niets anders dan het terugkeeren tot de bron, waaruit alle leven voortkomt, God, en een voortleven in die bron. Die opvatting verklaart ons, waarom de optimistische, levenskrachtige Van Duyse den dood beminde. Zeer jong nog schreef hij : « Het denkbeeld van den dood is mij altijd zoet geweest », en steeds meer maakte hij er zich mee vertrouwd.

Tegenover God staat hij vol diep geloof en onwrikbaar betrouwen. God is voor hem de oorsprong van alle leven, de schenker van alle goed. God is voor hem louter liefde. Van Duyse, met zijn strenge, diep-godsdienstige, breede levensopvatting, voelt zich niet verpletterd onder Gods oneindige grootheid. Hij verkleint zich niet tegenover God, daarvoor is hij te mannelijk in zijn vroomheid, te bewust van zijn rechtschapenheid, echter zonder uitdagenden trots. Daarom durft hij opstijgen tot God, om zich met Hem in aanbidding te vereenigen. Daar hij zich steeds van Gods alomtegenwoordigheid bewust is, vertoont zijn godsdienstig gevoel tal van schakeeringen : aanbidding, betrouwen, christelijke berusting. In dat alles vinden we den christen, die van zijn geloof zijn levenshouding maakt.

Zijn liefde tot de natuur staat in nauw verband met zijn liefde tot God. De natuur is de weerspiegeling van God, die den mensch Gods goedheid verkondigt en die de troosteres is in alle leed. Ook is zij in geringer mate de spiegel van zijn eigen gemoed. Hij kan ze echter niet goed beschrijven; natuurtafereelen treffen we zelden aan; hij kan haar verscheidenheid niet uitbeelden. Wel is ze het

klankbord van zijn aandoeningen. Zijn stemmingen worden veraanschouwelijkt door telkens dezelfde beelden : de maan, getuige van week-sentimenteele gevoelens; de prachtige zonsondergang, die de onsterfelijkheid symboliseert; de nachtegaal of het beekje, die doen mijmeren. De stille, eenvoudige schoonheid van het Vlaamsche landschap heeft hij niet in zijn werk weerspiegeld.

Het meest van belang om het eigenaardig wezen van den romanticus Van Duyse te leeren kennen, is zijn houding tegenover de liefde. Deze heeft hij weinig bezongen. Er is ook niets hartstochtelijks in zijn liefde, veeleer schuchterheid. Hij besteedt alleen maar zorg aan het ontleden van gevoelens, die de liefde voorafgaan : het hunkerend verlangen, en aan de gevolgen : huwelijkstrouw, ouder- en kinderliefde. Zijn minnelyriek stijgt dan ook niet hooger dan huiselijke poëzie, van het gehalte van een De Genestet : ze is uiting van intiemste gevoelens, zonder valsche schaamte of menschelijk opzicht, zonder valsch pathos vooral, en hierdoor weet hij uiterst aandoenlijke en oprechte accenten te treffen. Dat Van Duyse een schroomvallig dichter van de liefde is gebleven was niet uit vrees voor extravaganties, zooals bij zijn Hollandsche tijdgenooten, maar omdat hij blijkbaar geen sensueele was en tevens, omdat hij zijn kunst doorgaans een doel stelde, waarbij uitsluitend lyrische ontboezemingen niet in aanmerking kwamen.

Dat ook zijn episch-didactische kunst zuiver romantisch getint is, hebben we reeds bewezen. Ook uit zijn luimige gedichten blijkt zijn individualisme. In dit genre was hij verdienstelijker dan b.v. Door Van Rijswijck.

Zijn liefde tot zijn vaderland uit hij op uitbundige manier, hetzij rechtstreeks in spontane lyriek of gelegenheidspoëzie, hetzij onrechtstreeks in zijn historische liederen. Hier doet hij aan een romantisch chauvinisme, dat ons toch heel anders voorkomt dan dat van Helmers en Tollens. Vlaanderen liep toen nog geen gevaar, te vervallen in zelfgenoegzaamheid. Van Duyse's vaderlandsliefde is die van een Vlaming, die ook Europeeër wil zijn. Dat hij hierin eenigszins is geslaagd, moge de hier volgende bloemlezing bewijzen.

BIBLIOGRAPHIE

A. VAN DUYSE'S BELANGRIJKSTE WERKEN.

Wanorde en Omwenteling op den Vlaemschen Zangberg, in vier zangen, met eeuwigdurende aanteekeningen, Gent, De Goesin-Verhaeghe, 1830.

Gedichten, 's Gravenhage, Immerzeel, 1831.

Vaderlandsche Poëzij, Gent, Hebbelynck, 1840, 3 deelen.

Godfried of de Godsdienst op 't Veld, in 5 zangen, Gent, Annoot-Braeckman, 1842.

Natalia, gedrukt voor rekening van den schrijver, Gent, 1842. (Herdrukt en aangevuld in 1850).

De Spellingsoorlog, luimig heldendicht in vier zangen, Gent, 1842.

Tooneelbundeltjen, Gent, Hebbelynck, 1848.

Het Klaverblad, romancen, legenden, sagen, Brussel, Greuze, 1848.

De Zang des Germaanschen Slaafs binnen Rome, 1848, (herdrukt in «Nazomer»).

Gedichten voor Kinderen (1), Gent, Gebroeders De Busscher, 1849.

Nieuwe gedichten voor Kinderen (1), Gent, Gebroeders De Busscher, 1849.

Dichtbespiegelingen na Thomas a Kempis, gevolgd van *Natalia,* Dendermonde, J. Ducaju, Zoon, 1850.

Vroolijkheid, Poëzij, Leeuwarden, van Meursinga, 1853.

Verhandeling over den Nederlandschen Versbouw, 's Gravenhage, M. Nijhoff, 1854.

Volksleesboek, voor Middelbare en Lagere Scholen en Vlaamsche Huisgezinnen, Brussel, 1854 (In samenwerking met Dautzenberg).

Verhalen uit de Geschiedenis van België, Gent, 1858 (In samenwerking met Dautzenberg).

Jacob van Artevelde, episch verhaal in acht zangen, Gent, Eug. van der Haegen, 1859.

---

(1) Deze bundels zagen 3 herdrukken bij de Seyn-Verhougstraete.

Nazomer, dichtbundel, Gent, Eug. van der Haegen, 1859.

Na zijn dood verschenen :

Nagelaten Gedichten, in 10 deelen, Uitgegeven door Florimond Van Duyse, onder toezicht van Jan van Beers en Emmanuel Hiel, Roeselare, De Seyn-Verhougstraete, 1882-1885.

Bloemlezing uit Prudens Van Duyse's Gedichten, uitgegeven door Florimond Van Duyse, onder toezicht van Jan van Beers, Roeselare, De Seyn-Verhougstraete, 1889.

De Rederijkkamers in Nederland, hun invloed op letterkundig, politiek en zedelijk gebied, Gent, Siffer, 1900 (Uitgave van de Koninklijke Vlaamsche Academie).

Gedichten, van Prudens Van Duyse, verzameld en ingeleid door V. de Meyere, Aalst, De Seyn-Verhougstraete, Bussum, C.A.J. van Dishoeck, 1907, 2 deelen.

B. OVER VAN DUYSE.

Fr. DE POTTER, *Prudens van Duyse herdacht,* 1860.

F. A. SNELLAERT, *Schets eener Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde,* 1866.

M. ROOSES, *Nieuw Schetsenboek,* 1882; *Letterkundige Studiën,* 1894.

E. VAN OYE, in : *De Vlaamsche Kunstbode,* 1887.

Pr. VAN LANGENDONCK, in : *De Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle,* Jrg. VIII; *Van Nu en Straks,* Jrg. 1894.

J. MICHEELS, *Prudens Van Duyse, zijn Leven en zijne Werken,* 1893.

V. NAVEAU, *Enkele bijzonderheden over de laatste rederijkers in Zuid-Nederland, inzonderheid over Prudens Van Duyse,* in : Dietsche Warande en Belfort, 1926.

P. STERKENS-CIETERS, *Prudens Van Duyse,* 1929.

BLOEMLEZING

I. IN DEN GREEP VAN DE REDERIJKERIJ.

LOFDICHT OP DE NEDERLANDSCHE TAAL

VERS

na het ontvangen mijns eereprijs uitgesproken.

Lang onder 't juk gekromd van 't opgedrongen fransch
Bukt zich, ô Neêrlands Taal ! uw voorhoofd niet meer neder;
Bekroond met ongeleenden glans
Verheft het zich voor 't oog van Neêrlands kindren weder.
En dankbaar voegt hun hand een blaadjen aan uw' krans.
Gehandhaafd door den Vorst, moogt ge in hun zege deelen;
En, bij het edelmoedigst doel,
Kan niets hun vrije ziel meer streelen
Dan vaderlandsche taal bij vaderlandsch gevoel.

Dit stroomt in uwe borst, dit doet uw' ijver gloeien,
ô Gij, die de EENDRACHT (1) met Oranjestrikken snoert,
Eerwaarde Maatschappij, wie deze spraak kan boeien,
Wie haar jonkvrouwlijk schoon en mannekracht ontroert.
Gij spraakt : « ontwaakt, Vlaanderen's zonen,
» 't Is tijd ! en zin en ziel in zangen uitgestort !
» De lof van Belgies taal klinke in uw fiere tonen,
» Vlecht haar en vlecht uw kruin onwelkbre lauwerkronen,
» En wie haar lastre of laak, hem stout de wiek gekort ! »
Gij spraakt : en 'k voelde mij met moed ter kamp omgord.

Ik, zwakke Bard van Vlaandren's oorden,
Wijdde ook Haar 't kunsteloos, — maar rein en innig lied.

(1) Zinspeling op den naam der Maatschappij « Concordia », die de prijsvraag had uitgeschreven.

En 'k zocht naar zangen, 'k zocht naar woorden,
Terwijl de ontroeringstraan mijne onmacht vaak verried,
En gij wraakt deze hulde niet,
En gij verwerpt niet mijne zangen,
Die zangen, de afdruk van mijn jeugdig warme ziel.
Meer dan ik wenschen dorst doet mij uw gunst erlangen
En roemen mag ik, dat mijn offer u beviel.
ô Onvergeetbaar pand der aangebeden Vadren,
Zie mij ontroerd, verrukt uw heilig outer nadren;
Ik hecht mijn kransje er aan met ongewisse hand.

ô Gouden Taal, waarin Van Merken, Vondels zongen,
En hunne onsterflijkheid voldongen,
Wordt mijne blijde hoop gestand,
Dan zullen tot hunne eer en de eer van 't Vaderland,
Hier ook Van Merken, Vondels zingen
En hunne onsterflijkheid voldingen.

'k Wijde u voor 't zoetst genot mijn onuitspreekbren dank !
Uw vuur beziele altijd den onbezielden klank
Mijns citer; dan mag 't mij gelukken
Van ver het blinkend spoor der Bilderdijk's te drukken;
Dan zegt het nakroost eens : hij minde zijne Taal
En zegepraalde jong bij hare zegepraal.

Dendermonde, december 1827.

LOFDICHT

(Fragment uit den aanhef.)

« Maar hoe ! van waar het vuur, dat door mijne aadren bruist.
Is 't adem van een' God, die door het loover ruischt ?
Hij kan 't ontvlamd gevoel door heilige inspraak treffen;
Wil hij, dat ik der Taal een loflied aan zal heffen ?
Maar, schoon mij de eêlste drift doortintele en doorblaak'
Wie sterkt mijn denkkracht in deze onafmeetbre taak ?
Bedwelmend oogenblik ! wat toegeschoten stralen,

Die op mijn' schedel door het wijkend boomloof dalen ?
ô, Wie is die Godes in golvend blank gewaad ?
Omvloeid van stroomen lichts, verblindt zij mijn gelaat;
Haar voorhoofd glinstert, gloeit; haar sieren breede vleugelen.
ô Gij, wier stoute vaart geen godheid kan beteugelen,
Zijt gij 't, verbeelding ! Is mijn wensch door u verhoord ?
Zij lacht mij toe, en wenkt, en voert me in hooger oord.

Deze « Godes » voert hem naar den tempel der Nederlandsche dichters.

« Gij, wien ik 't rijkst genot ben in mijn jeugd verschuldigd,
ô Letterhelden, die ik altijd heb gehuldigd;
ô gij, aan Neêrlands roem voor de eeuwigheid gepaard,
'k ontdek u allen hier, in breeden kring vergaard !
'k Blijf, eedle kunstenaars, gewijde harpenaren,
Als waart gij 't Godendom, gansch eerbied, op u staren !

Vol optimisme ziet hij de toekomst van taal en poëzie in :

'k Lees in de toekomst, zij ontrolt zich voor mijn oog !
Als takken van één stam, die zich te zamenstrengelen
En loof en vruchten door elkaâr geslingerd mengelen,
Bloeit eerlang Neêrlands taal in Zuid- en Noordertuin;
De poëzij verheft naast haar de vrije kruin,
Elk doet den wierook voor uw letterhelden branden;
De Gauler zelfs, die hun te lang zijn kunststoffranden
Als eenmaal aan Germanje, in trotschen waan onttoog,
Slaat op hun kunstgewrocht 't verbaasd ontwakend oog.

GODFRIED

Het huisgenot ontvloot den haard van Godfried niet :
En, mort geen vlietje meer, der Dichtkunst nektar vliet
Met onbekrompen teug, gelijk een bron ontsprongen
In woestenij, en laaft de kittelkeurge tongen.
Nauw is de flauwer toorts der dagen uitgebluscht,

Terwijl de trouwe hond aan 's meesters voeten rust,
Bij d'aangestookten haard, waarin de vuurvonk spartelt,
En 't sijsjen in de kooi al fluitend danst en dartelt,
En 't bonte dier, waar voor het muisje vlucht, hier vrind
Van d'ouden hond, half slaapt en van genoegen spint,
Wordt vaak een heerlijk schrift met wellust opgeslagen,
Als bij den wandeltocht der jonge lentedagen.
's Lands Poëzij heeft hun haar vruchthoorn uitgestort.
De winteravond is voor 't rein genot te kort.
Ook Karels brein en hart geniet : hij leest of luistert.
En zijn geheele ziel is aan het boek gekluisterd.
Geliefde vader Cats ! beminnelijke Feith !
O Landweldoeners, schoon met grafnacht overspreid,
Stem van Jehova zelv', die hem gewijde snaren
Bezielt voor de eeuwigheid ! Verhoogden, 't stof ontvaren,
Uw lied verkwikt den Belg ! 't Is meer dan menschentaal :
Zacht, als de koestring van den winterzonnestraal,
Zoet, als de moederkus na verbezochte wegen,
En onvergeetbaar als eens vaders jongste zegen,
Zorgvuldiger bewaard dan 't kostelijkst kleinood.
Natuur zelv' gaf 't u in, dat, in der velden schoot
Eens uitgeboezemd, lied; het zij in Zorgvliets (1) lommer,
Bij achtbre grijsheid, vrij van stad- en staatsgeslommer,
Maar zwoegend nog voor 't land; het zij in Boschwijks (2) loof.
't Leeft voort, en overklinkt de stomme gravenkloof.
Ja, Barden, in wier hand de onsterfelijke palmen
Zich heffen, de eedle toon blijft ook onsterflijk galmen.
Ge ontstaakt der Godsdienst vlam : de nacht der twijfling door-
Gevloôn, blinkt zij voor 't Land met onverdoofbren gloor !
Of steigert Bilderdijk, die arend aller zangeren,
Met hen omhoog, Gods geest, die soms hem wou bezwangeren
Met tintlen Poëzij, daalt op hun voorhoofd neêr,
En, hupplend, zwiert hun voet door 't zingend starrenheir !

(Vierde Zang. III)

(1) Zorgvliet. Buitenverblijf van Cats tusschen Den Haag en Scheveningen.
(2) Boschwijk : Buitenverblijf van Feith.

II. EPIEK.

HET GENTSCH BEGGIJNTJE

Hoe saeligh is die, als hij sterft,
Sulck eene soete doot verwerft.
Poirters, H. Rosalia.

Er was eens een beggijntje,
Godvruchtig, jong en jent,
Die stil en eenzaam leefde
In de oude vest van Gent.

Zoo vriendlijk als het maantje
Dat aan de kimmen daagt,
En op de golven blikkert,
Zoo vriendlijk was de maagd.

Weer kwam de vastenavond
Met al zijn vreugden aan,
En menig jong beggijntje
Was juichend uitgegaan.

Bij de achtbre grootjuffrouwe,
Die een partijtje gaf,
Daar wachtten lekkernijen,
Daar snoeperijen af.

Daar zaten ze allen lachend,
En vroolijk in den Heer

En dronken 't malvezijtje,
't Zoet wijntje, in deugd en eer.

Daar zaten ze aan den feestdisch,
Zoo keurig opgetooid,
En aten slappe wafels,
Met suiker mild bestrooid.

Eene enkele was vergeten
Bij 't feestje van de jeugd :
Het jong en jent beggijntje,
Vol minnelijke deugd.

't Weerklonk tot in haar hofken
Van 't steedsche vreugdgewoel.
Haar jonge ziel werd treurig
Van al het vreugdgewoel.

Zij plukte een krans in 't hofken,
En bukte er, weenend, neer,
En ging ter kerke 't hangen
Om 't zoenkruis van onz' Heer.

Zij zuchtte : « Lieve Jezus,
Mijn zoete Bruigom, ach !
Mijn harte slaat zoo treurig
Op vastenavonddag.

« Ik weigerde al de minnaars :
Beggijntje wilde ik zijn.
'k Voorspelde mij slechts zegen;
'k Voel zulke jammerpijn !

« 'k Verliet mijn jonge zuster;
Al weende zij zoo teêr,
'k Verliet mijn lieve moeder :
Gij weet, ik minde u meer.

« 'k Verliet geheel de wereld
Voor mijnen bruidegom.
Reik me uwe ontsloten armen,
Mij, die hier zuchtend krom.

« Zij schransen en zij dansen;
Ik honger, en ik ween.
Zij klinken en zij drinken :
Ik kniel hier droef alleen. »

— « Ga, bij de grootjuffrouwe,
O Mattheken, mijn bruid;
En zeg, dat ze u in 't kransje
Van haar vriendinnen sluit' ! »

Het kruisbeeld zweeg : 't beggijntje
Ging vol vertrouwen voort,
En bracht de grootjuffrouwe
Ons Heeren eigen woord.

— « Ons Heere tot u spreken !
Wel, Mattheken, gij droomt.
Ga, leer uw lesken beter,
Voor gij hier wederkoomt ! »

En Mattheken kwam weder;
Zij kwam mistroostig weer;
En knielde voor het kruisbeeld,
Om laafnis smeekend, neer.

— « Mijn bruid, keer tot haar weder,
Met vroolijk aangezicht.
Het wollen hemd, dat onder
Haar peluw heimlijk ligt,

En dat ze ontnaaid bemerkte,
Is dezen nacht hersteld;

Dat heeft met purpren draadje
Mijn moeder zelv' hersteld. »

En Mattheken ging henen,
Met vroolijk aangezicht,
En sprak van woord te woorde
Wat Jezus had bericht.

Verbaasd van zulk een wonder,
Riep deze : « Ja, voorwaar,
De Heer heeft u gezonden :
Treed in bij onze schaar. »

Verstomd van zulk een wonder
Stond elk, en bood haar eer;
En naast de grootjuffrouwe
Zat ze in een zetel neer.

De vreugde werd nu stiller :
Vaag keek het vliegend oog
Naar 't zusterken, wier aanzicht
Een zoete glans omtoog.

De zonne was verdwenen;
Het stadsgewoel stierf uit;
En 't statig Beggasklooster
Herzag des Heeren bruid.

Op d'ouden tempeltoren,
Ging nu het klokkenspel
Aan 't klingelen en rammlen,
Met rustelooze bel.

Het klonk van zelfs bewogen,
Met liefelijk geluid;

En schalde als hooger vreugden,
Als hemelvreugden, uit.

't Beggijnhof woelde en wuifde,
En liep ten tempel heen,
En vond voor 't heilig altaar
Er Mattheken alleen.

Zij knielde nog voor 't kruisbeeld
Met saamgeplooide hand,
En scheen zich te onderhouden
Met hooger vaderland.

Zij knielde nog voor 't kruisbeeld,
Maar sloot haar rein gebed,
En vloog, zacht ingeslapen,
Naar 't eeuwig feestbanket.

Zij geurde, als 't frisch jasmijntje,
De omhoog gewenkte bruid;
Zij kleurde op hare wangen
Nog als een rozenspruit.

Zoo vriendlijk als het maantje,
Dat aan de kimme daagt,
En op de golven blikkert,
Zoo vriendlijk bleef de maagd.

Nog dwaalde er om haar lippen,
Met bleek niet overspreid,
Een minnend maagdenlachje
De lach der zaligheid !

En vier beggijntjes droegen
De kist, in blanken dos,
Versierd met maagdenkransjes :
De tranen braken los.

En op den volgende' ochtend
Rees, waar de zaalge sliep,
Een geurge witte lelie,
Die hare bruigom schiep.

ONDINE

Als vereende stemmen, klotsen
Golven, schuimend langs de rotsen,
In volwondre harmonie,
't Is als hieven de Alcyonen (1),
Die op 't naaste zeestrand wonen,
Teedre nachtegalentonen,
Liefdepoëzie.

't Maanlicht flikkert op de stroomen :
Reeds zijn bootjen uitgekomen,
Staat een visschersknaap aan strand;
En hij weet niet wat er fluistert,
En hij tuurt en gluurt, en luistert,
Aan die melodie gekluisterd,
't Vliegend oog ontbrand.

't Is de zang der schaars geziene,
Der betooverende Ondine,
Zwierig als een zwaan, ter ree
Drijvend : schoone maagd der baren,
Die de nacht alleen ziet varen
In den sluier van heur haren
Op de stille zee.

---

(1) IJsvogels, naar Alcyone, vrouw van Keyx, koning van Trachis; beiden werden na hun dood in ijsvogels veranderd.

Zwierig zwemt zij na en nader :
« Vlucht ze ! sprak zijn grijze vader.
Vrees ze meerder dan d'orkaan.
Kind, geen afgrond is verwoeder :
Kind, wat werd er van uw broeder ? »
En hem kuste zijne moeder,
Biddend in een traan.

« Jongling, suiste 't langs de golven,
't Aardrijk ligt in rust bedolven,
Bij dien zoeten schemerdag.
Niets kan nu het vrijen storen.
Zie wat maagd u wil behooren,
Dien de zee zoo kan bekoren
Bij haar woede of lach.

« Kom : natuur hieuw met haar handen
In des afgronds ingewanden,
Ons een rots uit, waar een koets
Op 't gebloemte ons zal ontvangen,
Van den zoetsten geur omvangen,
Met koraal en groen omhangen,
Zijt gij zoon des moeds.

« Neen, u deed geen storm ooit schrikken;
Open dan uw schoone blikken;
Zie, wie de armen u ontsluit.
Onder duizend uitgekozen,
Naak : zie mij van schaamte blozen,
Als de verschontloken rozen,
Overwonnen bruid.

« Nooit kon een der stervelingen
Mij den maagdenriem ontwringen :
Nu weegt mij mijne eenzaamheid.
Ach, wat werd mij 't rijk der stroomen,

Knaap, sinds ik u heb vernomen !
't Harte ontvlamd bij liefdedroomen,
Heeft nu eerst geschreid.

« 'k Heb in 't bootje u zonder beven
Op het golfgevaart zien zweven,
En dit hart bleef u verpand.
Zoudt ge aan andren u vergapen,
Gij, voor d'Oceaan geschapen ?
Neen, kom op mijn boezem slapen,
Lieve, ver van 't strand !

« De dolfijn zal rond ons zwieren
Om ons zielenecht te vieren,
Dartelend van liefdepijn,
Ieder bloem haar paartje streelen,
Ieder golfje rond ons spelen,
Al wat leeft van wellust kwelen —
En 't zal bruiloft zijn.

« Als de bron van licht en leven
't Zeegebied weer zal begeven,
Als paleis en hut zich weer
Opent voor den vorst der dagen,
Steigrend op zijn purpren wagen,
Stel ik u, zacht voorgedragen,
Aan den strande neer.

« Zie ! » En met verstarrende oogen,
Zijne Ondine toegevlogen,
Zag hij een albasten beeld,
Midlijfs op de groene baren
Rijzend, bij het nedervaren,
Slechts omsluierd van de haren,
Die ze schuchter streelt.

Bleek breidt hij haar de armen tegen :
« Mij die liefde, mij die zegen,
Mij Ondine !... Lieve, ik kom ! »
En er plast een forsch geklater
In het opgeklotste water,
En er schalt een woest geschater
En — de zee is stom.

Nog lag 't bootje daar, wen 't Oosten
Reeds safraande. Niet te troosten,
Dwaalde een vrouwe rond : « Mijn kind ! »
Gilde ze aaklig langs den strande,
Met omhoog gestoken handen;
En de weergalm langs den strande
Morde droef : « Mijn kind ! »

DE ZANG DES GERMAANSCHEN SLAAFS BINNEN ROME

I.

De Tiber heft de kruin omhoog,
Bij 't bruisen zijner blijde baren.
Hij hoort den juichkreet opgevaren,
En schiet uit zijn hoovaardig oog
Een blik den Kapitole (1) tegen,
Waar Julius, langs bloemenwegen,
Als overwinnaar van den Rijn,
Naar vader Mavors (2) en Jupijn (3)
Ter offerplenging opgestegen,
Een God op aarde schijnt te zijn.

---

(1) Burcht en Tempel op den heuvel Capitolinus, centrum van godsdienstig leven in het oude Rome. Van het Kapitool gingen de plechtige spelen uit, op het Kapitool eindigden de triomftochten.
(2) Mars, stamgod der Romeinen, oorspronkelijk lentegod, later met Ares tot krijgsgod vereenzelvigd.
(3) Jupiter, hoogste God der Romeinen.

Voor Rome moest het Oosten knielen;
Zij kwam : Carthago werd een graf.
Nu bukten mede 's Noordens zielen
Voor Caesars oorlogs-zegestaf.
Wie zou voortaan nog twijflen kunnen
Dat Rome, op zoo veel lauwren prat,
Als 't Godendom haar wil vergunnen,
Den naam verdien' van Eeuwge stad ?
't Was heerlijk dien triomf te aanschouwen,
Gekocht door zooveel moedervrees.
Elkeene der Romeinsche vrouwen,
Toen Caesar laatst in 't harnas rees,
Zag in haar kind alreede een wees;
En nu staart, hel van vreugdetranen,
Haar oog op Caesars eerevanen
En op Germanjes slavenstoet.
Daar stapt hij voort : maar hoe verwoed
Zien ze elken overheerde blikken,
Den nek onbuigbaar in zijn val !
't Is om Romeinen te verschrikken,
Te midden van 't triomfgeschal.

Nog blijft, bij stervende avondstralen,
Der bergen weergalm 't feestgeluid
Van 't opgetogen volk herhalen.
Reeds lange zweeg nu de offerfluit,
En 't trotsige bazuingeschetter
Om d'eerewagen, en 't gekletter
Der wapens, en het vreugdelied,
Dat aan de zege hulde biedt.
Er was al bloed genoeg vervloten
Op 't uitgebreide schouwburgplein,
En moordzat was nu elk Romein.
De dag had reeds zijn baan gesloten,
Maar bleef, wat glorierijken straal
Hij voor de stad had uitgeschoten,

Te kort voor zulk een zegepraal.
Versierd met zege- op zegeteeken
Wacht reeds de keizerlijke woon,
Waar eerst de blijdschap uit moet breken
Bij 't klinken van den dichtertoon,
En Rome zing', van weelde dronken :
« Ambiorix is 't zwaard ontzonken;
Leev' Caesar ! leev' Quirinus zoon ! »

De fakkels werpen breede glansen
Op d'oorlogsbuit, rondom geschaard;
En 't is of vaandels, knotsen, lansen
Op 't wandenmarmer gaan aan 't dansen.
De rij der zilvren schilden baart,
Bij tooverachtig lichtgewiegel,
Alom een ronden vonkenspiegel.
Het lauwergroen kroont elk kapteel
Der zale, prachtig te allen kanten.
Het krielt van heer- en hoftrawanten,
Die hunkren naar dit schouwtooneel.
Volkwistig stort elk werelddeel
Zijn dischschat uit voor hunne voeten;
De wijn van Caecubum gaat rond.
Heil hem, die Caesar mag begroeten,
En voor hem buigen tot den grond !
De schare der Germaansche slaven
Verschijnt in needrig landgewaad,
Als schimmen stijgend uit de graven,
Met hollen blik en bleek gelaat,
Om 't harte des Romeins te ketelen,
Die de oogen wendt van hunnen stoet
Op Caesar, met beangst gemoed :
Zoo trotsig staren die vermetelen !

« Brengt ons Germaansche vrouwen thans,
Die 't oog betoovren door hun dans ! »

En 't antwoord is : « Geene ademt langer :
Elkeene heeft, van fierheid zwanger,
Uit gruwel voor den slavenband,
Zich omgebracht met eigen hand. »

Men zwijgt, en onder die verwoeden,
Wier harten nog van rouwe bloeden,
Wier oog nog gloeit van torenstraal,
Sleept men ook Rotholf in de zaal.
Hoog in Germanjen eens gezeten,
Torst nu de held een ijzren keten;
Doch, een van Caesars oorlogsbend
Heeft dien vernederde herkend.
Er klopt in Rotholfs eedlen boezem
Een 't noodlot overheerschend hart.
Een grijze, 's Rijns doorluchte bard,
Die reeds hem in diens lentebloesem
Beminde, liet den held zijn luit.
Sinds vloot ze in bardenzangen uit,
Om 't moedig volk ten strijd te rukken.
Men dacht, een God schonk hem zijn knots;
Hij stond in 't kampen als een rots;
En 't mocht den dappre schier gelukken
Ambiorix, zijn krijgsgenoot
En heer, te ontvoeren aan den dood.

« 'k Herken u, Rotholf, » roept de trotsche
Romein, verzwolgen in 't genot :
« De boei verving de luit en knotse.
Vereer in Caesar onzen God ! »
Wat is het antwoord des gevangen ?
Een blik en lach vol bittren spot.

« Zing, slaaf, ons een van die gezangen,
Waaraan Germaansche zielen hangen;
Waarbij hunne opgevonkte moed
Als een vernielziek vuur ontsprankelt,

Bij d'ijdlen waan dat Rome wankelt,
En val aan 's overwinnaars voet ! »

« Romeinen, zingen ! . . . 'k heb gezongen.
Ik wijdde aan 't vaderland mijn lied,
En immer zong ik onbedwongen.
Bij Wodan ! tergt den vrijman niet,
Of vreest, dat, aller boei ontheven,
Mijn ziel haar toren op u schiet'. »
— « Vermeetle slaaf ! gij... wederstreven !
Ziet gij niet Caesars dreigend oog,
Dat bliksemend u tegenvloog ? »
— « Welaan, Romeinen, 't is besloten :
Kent Rotholf, » roept hij, « strijdgenooten,
Zoo fier op ongerechten kamp !
Zijn moed is groot als onze ramp,
Ja, grooter nog... Hoort, werelddwingeren,
Zoo 't zweven van heldhafte vingeren
Op 't speeltuig, uit den dwang ontwaakt,
U meer verlokt dan ons de dansen,
Waar onze wakkre jeugd voor blaakt,
Bij 't kunstig springen door de lansen ! »

II.

Germanjes kostelijkst kleinood,
Bard Rutgers hoogste welbehagen,
De aloude luit, die, vrij en groot,
In heuren wonderbaren schoot
Het lentgesuis der vrededagen
Of 't stormgedruis der oorlogsslagen
Besluit, is aangebracht. Daar vat
en knelt de slaaf den waarden schat
Blijde in zijn sidderende handen,
En prangt ze aan 't kloppend harte teer,
Als vond hij op uitheemsche stranden
Een langvermisten lievling weer.

Daar staat in diep gepeins de slave,
Zoo vrij van zin, — de bard zoo trotsch,
Opdat hij 's vrijmans adel stave;
En, duldloos, vol des zangergods,
Zijn gloenden boezem ingevaren.
Hij slaat, met vasten greep, de snaren
Stout aan, en starrelings omhoog
— Met opgespard, doordringend oog,
Gelijk een schutter — blijft hij staren.
Nu breekt hij los, en barst hij uit;
Nu klatert de onverslaafde luit.

« Romeinen, Woden daalt aan 't hoofd der heldenschimmen,
De God daalt van zijn woning af, —
De God des oorlogs, die van uit Germanjes graf
De wraak gewapend zal doen klimmen.

« Wees welkom, held, omgord met rosse leeuwenhuid !
Sla Rome wijd en zijd haar klauwen,
Ten roof van slaven, uit;
Germaansche zielen won ze niet ten buit.
Wat jammerleed ons moog benauwen,
Wij knielen niet voor haar ontzag.
En, voelen we onze kracht op 't oorlogsveld verflauwen,
Wij sterven met een lach.

« En waarom neergebukt voor Romes ijzren wetten,
Ook bij den blik des doods,
Daar Wodan ons verschijnt, als in 't Walhalla grootsch ?
Of zou een Caesar d'ijzren zool op 't harte ons zetten, —
Ons, mannen van het Noord; — ons, eeuwig vrijheidszaad ?
Ik zag dit rijk, dat mensch- en Godendom wil tergen;
Ik zag die opgestegen dwergen
Rondwroeten in den draf van weelde en overdaad;
'k Verbleekte, bloosde, en wendde van de zeven bergen
Het verontwaardigde gelaat.

« Wat zegt de trotsche stad, met heure pronkpilaren,
Met heur paleizen, en heur marmeren altaren,
Voor hem, die 't oud Germanje en zijne hutten kent ?
Een sterke vrouw, die 't mildgezegend bed niet schendt;
Een blond en blozend kroost, met uitgezette schouderen,
Met breedgewelfde borst, als evenbeeld der ouderen;
En dieren, tot den ploeg en jachtspriet opgeleid,
Ziedaar Germanjes schat, Germanjes heerlijkheid !

« Groot is het door zich zelven,
Groot zijt ge door uw pracht.
Of waant ge mooglijk, o Romeinen, trotsch geslacht,
Dat ons de heemlen niet plechtstatig overwelven,
Wanneer onze offerand den Goden wordt gebracht ?

« Ons is het heiligdom der ongemeten bosschen,
U, steenen tempels, opgericht door menschenhand;
Ons, de onafzienbre Rijn, u, 't kleine Tiberstrand;
Ons, Wodens eikenstam; u, Bacchus' druiventrossen.
Wij maken niemand slaaf, en blijven vrank en vrij.
Gij hebt het Kapitool; 't graf en 't Walhalla, wij.

« 't Walhalla !... ja, gij wenkt, o Woden, 't oog ontvonkeld.
Gij hebt de blonde lok, die u den hals omkronkelt,
Volheerlijk omgeschud.
Triomf ! ik zie de zonen
Van 't eeuwigvrije woud en de eeuwigvrije hut.
Ik zie mij Woden met een liefdeblik beloonen.
Duik, Tiber !... Daalt, paleizen !... Kapitool, zink neer
In 't stof !... Ik zie Germanjes helden weer. »

III.

Geen stervling langer, maar begeesterd,
Van zangerwellust overmeesterd,
Legt hij het speeltuig neer, en breidt

Zijne armen uit, vol zaligheid,
D'onsterfelijken dooden tegen.
En Caesars helden ?... o, zij zwegen;
Zij zwegen voor die majesteit.
Zoo zwijgt het ruime in de aaklige ure,
Wanneer des zomers de nature
Verstikt, bij angstig stormgebroei,
En de adem bang en immer banger
Hijgt naar verlichting uit die boei;
Ja, Caesar zelf zweeg voor den zanger.
Stil bloosde voor dit toongeluid
Een roomsche dichter, diepverslagen.
En weder stroomt, bij 't hart aan 't jagen,
De bard in zielsverrukking uit.

« Daar staat ge, Ambiorix, naast Woden hoog verheven,
O held, die ons met hoogmoed wederziet.
De zweep der heerschzucht heeft ten strijde u nooit gedreven;
Als een verslaver, of verslaafde dacht gij niet.
Ontsluit uw vrije blik; schouw neder op die slaven
Der wellust, in den nacht der brasserij begraven,
Met rozen om het hoofd, den beker in de hand,
Die aan den wenk eens meesters hangen,
Die sneven, om een blik van zijn gena te ontvangen.
Gij zegepraalde alleen; gij vielt voor 't vaderland.

« Onsterflijk zal uw naam beklijven (1),
Groot als uw vrijheidszucht en moed, Germaansche held,
Gerezen tegen list, en krijgskunst en geweld !
Gij bloost te rechte hier, niet langer wilt ge blijven,
Waar hoogmoed zetelt, pracht en weelde 't al verpest.
Op gouden wolkenkoets zie ik u verder drijven,
Ten lansenspel bereid in 't zalig luchtgewest. »

Hij zwijgt, en hijgt, gelijk vermand
Van rouw, bij 't denkbeeld : Vaderland !

(1) Blijven.

't Is of zijn oog een vaart van schimmen
Stil opvolgt, die ten hooge klimmen.
Den Roomschen dichter, wien de ziel
Verschrikklijk woelde en barnde, ontviel
De lier, en, met verbleekte kaken,
Ontsluipt hij aan de feestvermaken.
Een dof gemor bromt door de zaal;
Der hand ontzinkt de nektarschaal;
De vuist der helden beeft, verkrimpend,
Om d'armen slaaf, op Rome schimpend
In 's vrijmans ongehoorde taal,
Of eenig wapentuig te grijpen
Daar hangend, rood nog van den strijd,
Dat dien baldadige kastijd'.
Maar Caesar, 't voorhoofd neergebogen,
Heeft niet gewenkt, van wrok ontgloeid :
Hij schijnt aan 't lied eens slaafs geboeid.
Op hem alleen vest Rotholf de oogen,
En nauwlijks bergt de vorst zijn schrik
In 't hart. Hij siddert voor dien blik,
Gewapend met een vreemd vermogen.

IV.

En onverwacht, bij zichtbaar boezemslaan,
Vat weer de slaaf het speeltuig aan.
Geklommen op dê breede vlerk
Der geestdrift, drijft hij stout en sterk
Omhoog, ver boven de aard.
't Is de adelaar die hongrig staart,
En neerstort op zijn prooi; als klemde hij ze in 't hart.

Roept de opgetogen bard :
« De luit, forsch als 't gebrul der leeuwen,
Dreune, en doorklink' de volgende eeuwen !
O Rutger, die haar eerst bezieldet met uw woord,

Gij dagvaardt mij naar 't zalig schimmenoord,
Naar 't schoon paleis der deugd, het eeuwig gloriewonder,
Door uw verheven lied verrukt.
Op, meester ! spreek in haar, en zij die toon een donder !
Dat Romen er voor zwijge, en zij bezwijke er onder,
Van slavenangst in 't stof gedrukt ! »

« Ja, Rome, ge zijt fier. Uw onverwonnen arend,
Den bliksem in den klauw, alom vernieling barend,
Verbreidt de vleugels van zijne oorlogsheerschappij,
Vliegt tot des aardrijks einde, en, schietend uit de wolken,
Stort op de kudden van de volken;
Ja, Rome, ge zijt fier, maar zijt niet langer vrij.

« De keten, die ge torst, doet gij ons tegenkletteren.
En wie geeft u het recht, het menschdom te verpletteren,
Barbaar te noemen, wie in 't stof voor u niet zonk;
Van op uw zegekoets de vrijheid te verlagen,
Opdat die vlam der oude dagen,
Lang in uw borst gedoofd, geen stervling meer ontvonk' ?

« Kunt ge in 't onschuldig bloed alleen dan zegepralen ?
Moet bloed altijd de lust van 't Roomsche volk betalen ?
Uw schouwburg dreunt van vreugd, als donderde een orkaan,
Wanneer het slavenbloed er stroomt en gudst bij plassen.
U zal een wraakstorm tegenwassen :
Gij leefdet in het bloed, gij zult in 't bloed vergaan.

« 'Carthago moet verdelgd !' herinnert ge u die woorden,
Herhaald op 't Kapitool, als nijdig sein van 't moorden ?
Eens slaat het uur, dat u dezelfde kolk verzwelgt;
Eens roept de vijand uit, bij de afgeschudde keten,
Al peinzend, gram op puin gezeten,
Daar, waar Carthago stond : ' Ook Rome moet verdelgd ! '

« Eerst zal het lemmer van uw wreede moederhanden
Heerschzuchtig wroeten in uw eigene ingewanden,

En verre van zijn haard verschopt ge uw kroost. De vloed
Van Rome zal, verbaasd opbruisend, bloedig vlieten,
    Als 't volk er lijken in zal schieten
Van meesters, u den nek verplettrend met hun voet.

« Dan zult gij aan u zelv' 't gehoonde menschdom wreken,
Door eigen zwaarte neergedrukt. Hoor toe !... Daar breken
De Noorderstormen uit, en stuiven naar uw grond.
Uw vesten zinken neer, gelijk uw zegebogen.
    De zeven bergen doorgevlogen,
Weergalmt uw klaaggeschrei, woest uitgemoorde, in 't rond.

« Waar staat nu de Eeuwge stad, wier voetstap de aard
[bemorste
Met bloed, die op haar kruin een oogst van lauwren torste ?
Haar stap verdween van de aard; haar kruin, bedekt met slijk,
Bezweek. Waar stond ze ?... Ziet ! hier vielen heure slaven;
    Daar ligt ze in schand begraven,
En 't roofgevogelt krast op 't koninginnelijk. »

V

Dat was gezang, als krijgsgeschal,
Bij 't rammelen der slavenketen;
Dat was gezang; dat waren kreten
Van wrok en wraak, hun toegesmeten
Door 't fier Germanje, door 't heelal :
Dat was 't orakel van hun val.
En Rotholf zwijgt, zijn boei vergeten.
Nu beeft, verkrompen in zijn niet,
Het vleiersbroed, en hun geweten
Ontwaakt, en staart op 't zwart verschiet.
Die vanen, om de zaal gehangen,
Bezielen zich : 't is 't schimmenheer,
Dat bij Germaansche vloekgezangen,
Hun toevliegt met ontzagbre speer :

Die schilden weemlen heinde en veer;
't Zijn wrekers in het staal geschoten;
Die knotsen plettren den Romein;
Aan Caesar, 't hoofd dier vloekgenooten,
Verspat het overtrotsche brein.

Op purpren dischspond neergelegen,
Waant hij dien vloekzang opgestegen
Tot voor den zetel van Jupijn,
Die, door der menschen leed bewogen,
In 't einde zijn beminnende oogen
Op d' onverslaafbren vader Rijn
Wendt, en de vorst, met schrik omtogen,
Ziet reeds het dreigend Noord gevlogen
In laaie vlam : als 't vuurgebergt,
Dat lange smeult, maar oppermachtig
Eens, zijner lange rust indachtig,
Zoenoffers voor zijn kaken vergt.
Reeds ziet hij de Eeuwge stad, zoo prachtig,
Diep neergebonsd in schandenacht —
En in haar vest, beroofd van kracht,
Alom de krijgsvernieling spoken,
En 't menschdom eindelijk gewroken
Op 't volk van wellust en van bloed.
Reeds hoort hij 't kraken van zijn zetel.
Het zwaard van Nemesis (1) behoedt
Den bard, heldhaftelijk vermetel,
Voor elke straffe. Ja, de moed
Ontbreekt geheel den werelddwinger,
Om hem door d' opgestoken vinger
Te werpen, bij het feestgehuil,
In d'opgespalkten leeuwenmuil.

Maar de eedle man, die mocht getuigen
Voor vaderland en vrijheid, voelt

(1) Godin der gerechtigheid.

Zich weer op aarde, bij die vuigen,
En roept, terwijl zijn toorn nog woelt :
« O bronwel van mijn zielsverrukken,
Gij, die de deugd bezingt en wreekt,
Thans hebt gij uitgediend. » Hij breekt
Germanjes lier, en smijt ze aan stukken
Op 't vloergesteente, en trappelt haar
In 't aanschijn van de Roomsche schaar,
Die voor de macht des lieds moest bukken.

1848.

JACOB VAN ARTEVELDE
(Fragment)

Is dit het land, dat, onder Godefried (1),
Des Christus graf aan boeien wist te ontscheuren,
Dat nooit het pad des Christendoms verliet,
En wellust kent, waar 't mag met lijders treuren ?
De Bouwkunst, die op dezen bodem 't zwerk
Insteigerde, bij 't scheppen heilger wonderen,
Ziet, zuchtend, op haar onvoltrokken werk.
Wat wraakgeest, die zijne onverbidbre donderen
Schoot op het volk, voorheen zoo waard der Moederkerk ?

Wat somber floers dekt onze burgerschaar ?
Geen enkle klok, die nog de stille schreden
Der godsvrucht roept te zaligen gebeden;
Geen wierookvat geurt langer voor 't altaar;
Geen Santenbeeld, eens in zijn nis aan 't pralen,
Of 't daalde in 't stof; geen blijde kerkchoralen
Verheffen psalmakkoorden tot den Heer;
Het plechtig waslicht blijft den veege falen :
Want Romes bliksem viel op 't worstlend Vlaanderen neêr.

(1) Godfried van Bouillon.

En toch wanneer heeft ooit dat christenvolk
Met voller ziel gedorst naar licht en laving ?
Heel Vlaandren biedt het beeld van één begraving.
't Is weinig, dat een steeds verbreede kolk
Den handel dreigt, en dat, met ijdle handen,
De wever beeft, wien nood en dood genaakt;
Diep wroet een worm in Vlaanderens ingewanden :
De leliaart, die eer en deugd verzaakt,
Wil 't vaderland verslaafd, doch — Artevelde waakt.

Hij waakt, gelijk bij nachte 't moederhart
Op 't kranke kind; hij ziet de omglansde schimmen
Der vadren vóór zijn woelge sponde klimmen,
En heft zich uit den afgrond van de smart;
En, naast den man die doodsgevaren tart,
Staan de Borluuts en staan de Vaernewycken.
De gentsche stad heeft zich ten kamp omgord.
Zij vreest niet meer, waar zulke mannen prijken,
Wier gloeiende aanblik moed in elken boezem stort.

De eenvoudigheid van 't gentsche Kapitool
Is treffender dan weidsche vorstengrootheid,
En vóór de bank der scheepnen rilt de snoodheid.
De raad, wien Gent haar rechten aanbevool
In vrede en krijg, wil d'afgezant ontfangen
Van 't fransche rijk met kunsteloos onthaal,
Oud Rome waard : 't gericht-uitoefnend staal,
En Christus beeld, aan 't bloedig hout gehangen,
Zijn 't eenige sieraad der grijze stadhuiszaal.

De vreemdeling treedt in met hoofschen groet :
« Voorzienige bestuurders van der stede,
Kiest vrij : ik draag in dezer hand de vrede,
Of d'oorlog. Waartoe langer nog gewoed ?
In tegenstand verspilt ge uw jongste krachten.
Uw eigen volk, eens kruipend aan uw voet,

Rijst tegen u : wat hulpe nog verwachten ?
Nu Rome, eens uw almachtig bondgenoot,
De laatste schuilplaats, Godes tempel, voor u sloot ? »

Van Huuse spreekt : « Wij hopen op den arm,
Die onze zaak van 't onrecht af zal scheiden :
God is met ons, schoon Rome ons niet bescherm',
Mocht niet de Lei ten handel zich verbreiden,
Sinds ons bestuur ? Biedt aan het gentsche kroost
Vorst Eduward geen vorsteliken troost ?
Schenkt Albion geen werk aan nijvre handen ?
Klink' moedloosheid een slavengeest in banden,
Hij vreest niet voor den dood, die voor de schande bloost.

« Reeds viel de vest van Biervliet vóór ons neêr.
Eerlang zal Gent de tirannij bestrijden
Tot in haar krocht, en woekren voor zijn lijden
Op hare kruin. » — « Bescherme u God de Heer !
Zegt de afgezant; maar doet ge 't staal ons wetten,
Erkent ge 't bloed van Vlaanderens graven niet,
Rijst ge op, welnu, wij zullen u verpletten.
Geen steen, die op den steen hier overschiet,
Indien de hemelwraak haar kruik hier ledig giet. »

— « De Heer regeert : Hij schiep het menschdom vrij,
Roept Vaernewyck; de sterfling schiep den kluister.
Uw lastertong besmet der vrijheid luister.
Vertrek uit Gent, gezant der dwinglandij !
Als Cortrezyn, Gents burger, uit het duister
Des kerkers keert, zij onze wrok gestuit ! »
Hij zwijgt. Bezield met vaderlandschen glenster,
Naakt Artevelde 't needrig stadhuisvenster,
En steekt de rechterhand naar 't hooge Belfroot uit.

« Ik zweer 't bij u, o arke van 't verbond,
In vroeger tijd door vorst en volk gesloten !

O toren, die, wanneer uw bronzen mond,
Vergramd, ontwaakt, ten legertochtgenooten
De burgers omschept vol ontembren moed,
Ik zweer 't bij (die de eeuwen aan uw voet
Bezwijken ziet, en dien geen dag moog' slechten !),
Getrouw te zijn aan duurgekochte rechten.
Ja, 'k wil, des noods, dien schat bezeeglen met mijn bloed.

» De Vlaming is zoo diep nog niet ontaard,
Dat hem de deugd der ingeslapen dapperen
Beschame; neen ! al rustte lang hun zwaard,
't Verroestte niet, en 't heeft zijn sneê bewaard.
Op Doorniks vest zal 't leeuwenvendel wapperen.
Ons hoog beroep, wie zich daar tegen stell',
Is vóór den troon des Oppersten gekomen.
Gaat, rukt den bliksem uit der vuist van Romen !
De hand der zege sluite ons de ijzren poort der hel ! »

Maar in de zaal, waar geestdrift bruist en brandt,
Uit dien verheven boezem overvloeiend
In elke ziel, voor Vlaandrens grootheid gloeiend,
Treedt statelik Sint Pieters abt, ter hand
Den kerkestaf : « O voogden onzer stede,
Bereidt ten krijge u voort, wilt gij den vrede.
U dreigt de list met wreeden oorlogskamp.
Als mensch, als Vlaming en als priester treft me uw ramp.

» Verneemt, wat u mijn mond vermelden moet.
Ik knielde, ik riep op 't vaderland den zegen
In onzer kerk, lang voor den morgengloed.
Ik luister : iet ontzettends klinkt mij tegen,
Ik nader traag, met zachtgezetten voet;
Tot driemaal toe hoor ik Bertulphus kloppen
In zijn gewijde, aloude beenderkas.
Gij weet die klop, die altoos waarheid was,
Spelt oorlogszucht, bereid uw rechten te verschoppen. »

En Vaernewyck, met onverbleekt gelaat :
« Heeft Loodwik zich aan Frankrijk vastgesloten,
Dat eeuwen lang door list of door verraad
Ons heeft verdrukt, en menschlikheid verstooten, —
Heeft Lodewik zijn wettig erf versmaad,
Blijft hij daar vlijt en welvaart onderdrukken,
Het past aan Gent pal tegen hem te staan.
De aloude stad kan sterven, maar niet bukken.
Gezant, ge bracht den krijg : ze neemt dien scheidsman aan. »
(Vierde zang.)

III. HUISELIJKE LYRIEK

AAN ZIJN VADER

O gij, die steeds mijn vreugde zoudt ontbreken,
Schoon niets op aarde mij ontbrak
Gij, ook als dichter groot, als Gods zoon onbezweken,
En door wiens mond de deugd, de Godheid-zelve sprak;
Licht zal uw dierbre schim, o besten aller vaderen !
(Waarom ontbreekt uw lach tot mijn verheven loon !)
Op zilvre wieken, in een hemeldroom mij naderen,
En fluistren : « Goed, mijn zoon. »

(Uit den voorzang van « Vaderlandsche Poëzij »)

NATALIA

(Fragmenten)

De dochter.

Dat zij, die u baarde, zich verheuge !
SPREUKEN, XVIII, 25.

Gezegende Engel Gods, der brave weeuw geschonken,
Die aan uw zijde nog van huwelikszegen droomt,
Wen haar, niet langer nu aan de eenzaamheid geklonken,
't Geluk van hare jeugd weer 't harte binnenstroomt,
In u herleeft die jeugd, in u mag zij genieten
Met al de wellust, die alleen een moeder kent.
Wat lieve tooverdroom sinds langs haar mocht ontschieten,
Die blijft nog, en zij dankt voor wat de Heere zendt.
Herinnert ge u den tijd, dat ge aan heur voeten speelde,
En ze op u roemde, als 't puiksieraad der fiere gâ,
En, als de slaap reeds wenkte, u met een kus bedeelde,

Bij 't woord : « God zegene en bewaar' Natalia ! »
En, in de winterkou, met haar verkleumde vingeren
Uw leedjes dekken kwam; en, in de ziel verblijd,
Den lust niet kon weerstaan nog de armen eens te slingeren
Rond uw geliefden hals; herinnert ge u dien tijd ?
Ja, gij vergeet ze niet, die onvergeetbre dagen,
Waarin de liefdeband zijn knoop heeft toegehaald,
Terwijl de zegen, door haar mond dan voorgedragen,
U nog elk avond uit hare oogen tegenstraalt.

(Uit de eerste elegie.)

De weeze.

Uw overdierbaar hoofd beschutte de Albehoeder !
Dage u elk nieuwe zon met nieuw genot bevrucht.
Gij hebt den laatsten lach van een onschatbre moeder
Gewis ontvangen, gij, heur laatsten liefdezucht.
Beminde, moogt ge lang mijn eenzaam pad verzellen...
Vervang mijn moeder, gij, zoo ze iets vervangen kan !...
Wen reeds mijn ouderdom ten levensperk zal snellen
— Verwacht mij zilvren haar ! — verkwikk' me uw lach nog dan !
Vergeefs zoek ik alom die aangebeden trekken,
Die lachten bij mijn lust en leden bij mijn leed;
In uw gelaat alleen mag ik ze nog ontdekken,
Als gij me vriendelijk, gevoelvol, tegentreedt;
Of als ge, gul en goed, de hand den armen blinde
Meelijdend toereikt, en hem opwekt door een woord :
Dan waan ik telkens, dat ik Moeder wedervinde;
Dan leeft voor mij haar ziel in de uwe, o zuster, voort !

(Uit de tweede elegie.)

De kranke.

Helaas, sinds Moeder, bleek verschoten,
De laatste maal haar sprak : « Ik zegen u, mijn kind ! » —
Den laatsten handdruk bood, en de oogstraal, uitgeschoten
Tot haar, bezwijkend, zeide : « Ook ginds blijft gij bemind ! »
Sinds was de ziel der Maagd niet langer van deze aarde.

De dag schonk vruchteloos zijn groet den velde weer,
De nacht blonk vruchteloos met starren, die hij schaarde
Op zijnen hoefslag tot een heer;
't Was enkel rond een graf, dat nu haar leven waarde :
Op wat verganklijk is, sloeg zij 't gezicht niet meer.

Diep wroette de ongeneesbre wonde,
Die haar de dood van een geliefde in 't harte sloeg.
Nu boeit de ziekte ze aan de sponde,
En, teeder bloemeken, verkwijnt zij, ach, zoo vroeg !
Het graf van Moeder staat met jeugdig gras te pronken;
Niet sleepen kan haar kind de voeten zelfs tot daar.
Haar boezem blaakt van hemelvonken,
En dof verglom haar 't oog, voorheen zoo lief en klaar.

De handen, die eens Moeder sierden,
Bezweken thans, als zonder wil.
De vingers, die voor haar op 't levend speeltuig zwierden,
Ontzeggen elken dienst — en ze ademt kalm en stil !

* * *

Beloofdet gij dan niet, Onfeilbare, een lang leven
Aan ieder, die zijne ouders eert ?
Wat sluier dekt uw recht, 't geval ten prooi gegeven ?
Hoe is uw gunst in haat verkeerd ?

Wat zeide ik, roekelooze, ach !... gij zijt altijd rechtvaardig.
Slechts gij peilt uw geheim, een starreloozen nacht
Voor deez' kortzichtige aard, maar — 'k smeeke 't u — gewaardig
De bee te aanhooren, uit het stof u toegebracht !

De Poëzie, o Heer, is zuster van de bede,
En schiet, op gloênde wiek, tot voor uw starrentroon.
De lier van Vader en van Moeder klinkt daar mede,
En beiden bidden met hun zoon.

Geef, geef Natalia aan haar beminden weder !
Zoo Moeder ons ontweek, dier beeltnis blijve ons bij !
Herstel dit zwaar verlies in haar, zoo eindloos-teeder;
En dat ze ons lange nog des aardrijks Engel zij !

(Uit de derde elegie.)

De ontslapene.

Uw ziel was loutre poëzie;
Diep zonk mijne aardsche melodie
Bij uwe zucht, omhoog aan 't zweven.
Op blanke wieken steeg uw bee,
Mij hier beneden voorgevlogen,
Gelijk een star, die weenende oogen
Lokt naar de woon der hemelvree.

Wat liet die waarde mij ?... De bladeren
Van een A Kempis, rein en groot —
Het erflijk kruisbeeld onzer vaderen,
Dat haar versterkte in nood en dood —
Een haartres, waar mijn traan op perelt —
Haar zegen, mijn gezin verleend —
Haar, door Gods oog bewaakt gebeent —
Haar naam, vergeten van de wereld —
Haar beeld, dat eeuwig voor mij zweeft,
Dat zichtbaar ons een ziel verklaarde
Te godlijk voor deez' zondige aarde —
Haar beeld, dat in mijn kind herleeft.

Mijn kind, dat de arme jonge zieke
Niet op de doopvont houden kon,
Maar met haar zilvren engelwieke
't Hoofd dekte bij die feestdagzon.
Mijn kind — gij, kunt nog niet begrijpen
Hoe de aarde samen lijf en ziel,
Als zulke bliksem op ons viel,
Zoo tot in d'adem kan vernijpen;

Gij weet alleen wat gij geniet,
Als gij uw vader en uw moeder,
Al dartlend met uw jongen broeder,
Bij 't luide welkom wederziet.

Ik speelde, als kind, ook eens met zusje,
Gelijk ge thans met broerken speelt;
Reeds dan heeft menigmaal haar kusje
Mijn korte tranen weggestreeld;
En later, als ik weergekomen
Ten ouderdake, mij zoo waard,
De borst, door vreemde lucht bezwaard,
In jammerzuchten uit liet stroomen,
Toen sprak die zuster, gul en goed,
Mij teederlievend naast mijn broeder :
« God rukte vader weg en moeder,
Maar 't leven blijft voor u mij zoet ! »

Kom eens tot haar, die u beminde
Met een gevoel ver over graf
En tijden reikend — die den kinde
Den kus der beste moeder gaf.
Pluk dan nog bloemtjes bij 't gebeente
Der zuster van uw vader-lief —
Kom, rein, als toen gij zonder grief
Nog speelde op haar gewijd gesteente.
Gij zult, terwijl ge eerbiedig knielt,
Door uwe tranen heen, daar lezen :
« Zij rust niet hier : zij is verrezen.
Ga, pelgrim; wees met moed bezield ! »

(Uit de vierde elegie.)

LIEFDE

Wat in u mij zoo heeft bekoord,
Vóor nog uw ziel in eenig woord

Was uitgebroken
Vóor gij me nog, met maagdenlach,
Een buiging bood, een goeden-dag,
Zacht uitgesproken;

Wat in u mij het meeste trof,
Als ik u, in dien rozenhof,
Het eerst ontmoette,
En u, met half verwonnen hart,
Met droeve lust, met zoete smart,
Aanschouwde en groette ?

Wat anders, dan uw bleek gelaat ?
Geen levend wangeninkarnaat,
Geen purpre lippen,
Geen gloeiende oogenflonkering
Deed, aan d'ontroerden jongeling,
Een zucht ontglippen.

Het was die zweem van treurigheid,
Die wang met lelies overspreid,
Die me innig griefde.
O neen ! Geen bruisend driftgewoel
Maar medelij', vol teer gevoel,
Dàt was mij liefde.

II

« Bemin ze niet !... ze is moeders vreugd,
Maar zal, — betrouw toch op geen jeugd ! —
Haar dra verlaten,
En de arme weêuw blijft dan alleen.
Bemin ze, jongling, niet !... o neen !
Wat zou 't haar baten ? »

En hooger stem, die in mijn sprak,
Die met geweld naar buiten brak,

Sprak haar : « Melieve !...
Dank, goede God, die wondren doet.
Niets overweegt mij thans 't gemoed,
Hoe zwaar het grieve.

Zij blijft de wingerd van mijn woon.
En, als de lente, op aardrijks troon,
Doet rozen regenen,
Herdenk ik stil dat bleek gelaat,
Dat in mijn harte niet vergaat,
Om U te zegenen.

AVOND

't Vogelken zwijget in de muit,
Onder 't dak gehangen.
Onze dankbare ziel vloei uit
In gebeden en zangen.

Vrouwlief, zet op de bank u neer
Aan onze deur, vol vrede.
De schepping spreekt ons van God den Heer,
Zij bidt al zwijgend mede.

Ons kroost en is nog des wakens niet moe,
Rijk aan zorgen en zegen.
't Kleinste en sloot zijne oogen niet toe,
Op uwen schoot gelegen.

Zie, het steekt zijne handekens lief,
Ter goudene avondsterre,
Die glimmend en glinsterend zich verhief
Ginder verre, verre.

Zie de purperen zonnebol
Zonk al ter helft in de baren.

Van Godes eer blijft de aarde vol.
Dat schouwspel ziet gij zoo garen !

Zie, daar daget de zilveren maan,
Om onzen slaap te bewaken.
Wie met den Heer te ruste gaan,
Die kan geen leed genaken.

AAN SOPHIA

Nazomer is 't : nog bloeit het groen,
Wat bloemen rondom ons verslensten,
En vriendlijk biedt ons dit seizoen
Den schat, dien we in den zomer wenschten :
Een dag, door zachte zon gestoofd,
Van werk en wandeling doorweven;
Een kleinen bogaard, die, vol leven,
Noch vogellied ontbeert, noch ooft;

De azuren druif, de gouden peer
Tot lust verlokkend allerwegen;
Een schure, door den arbeid weer
Ontsloten voor een nieuwen zegen;
Den middag koel, den avond frisch;
De maan, aan effen kim ontsproten,
En 't dankgebed, aan 't hart ontschoten
Bij de aangeslopen duisternis.

Is niet dit jaargetijde 't beeld
Des levens, rijk aan vreugd en vrede,
Dat, door 't herdenken nog gestreeld,
Den herfst ziet naadren schreê voor schrede; —
Dat blij gezaaid heeft en gezwoegd,
En moedig voortwerkt op den akker,
En, ook na lange jaren wakker,
Zijn rustig erfgebied beploegt ?

Gij kent mijn streven, waarde vrouw :
Mijn zomerzonnen zijn verdwenen,
Maar aan den arbeid blijf ik trouw,
En stil geluk bloeit om ons henen.
Mijn dag is kalm, mijn avond schoon,
En, van ons huisgezin omgeven,
Vervloeit ons beiden 't lieve leven
Niet zonder huwlijks-bloemenkroon.

De kommer kwelt ons leger niet;
En als het licht aan de Oosterkimmen
Ons opwekt, mag, bij 't bogaardlied,
Ons dankgebed eenstemmig klimmen.
Dan kussen wij en zeegnen 't kroost,
Dat ons de Algoede wilde geven,
Waar onze jeugd in mag herleven,
Waar onze kindsheid in herbloost.

Hoe schoon blinkt heden uwe feest !
Ja, deze dag is een dier dagen,
Die koestrend blijft voor hart en geest :
Het uur der huisvreugd heeft geslagen.
Herdenk, wat zegen 't heeft gebaard,
Als u des levens winter nadert;
En zie ons allen nog vergaderd
Rondom aartsvaderlijken haard !

ONTMOEDIGING

DE DICHTER EN DE ZIEL

De dichter

'k Ben diep ontmoedigd : zie, ik heb altijd geluisterd,
Mijn ziele, naar uw stem, als naar een hoog gebod.
En geen Sirenenlied heeft de ooren mij gekluisterd,
Ik ademde voor 't dichtgenot.

De ziel

Gij zijt ontmoedigd, en u dekt al zooveel jaren
De vaan, waar Nederland u 't hoofd mede overspreidt.
Of schonk u 's Heeren hand geen vaderlandsche snaren,
En leeft in 't lied geen zaligheid ?

De dichter

Ik heb mijne groene jeugd versleten
In de eenzaamheid der doodsche cel.
Ik heb de liefde zelv' vergeten,
Voor 't onverpoosde breingekwel,
En, vreemd aan schuldelooze blijheid,
Verzaakte ik, zwoegend, vreugd en vrijheid,
En zeide aan rust en lust vaarwel.

De ziel

Vergoedde u 't zoet van bergen, dalen,
En beemden niet het stadsgewoel,
En droomdet gij geene idealen
Ter schaûw der eiken frisch en koel ?
Wat geldt de vreugd één stond aan 't gloeien,
Bij 's jongelings dichtertraan, aan 't vloeien
Uit de eeuwge bron van 't rein gevoel ?

De dichter

Mijn vrienden hebben mij vergeten en verraden,
En d'argelooze een dolk in 't minnend hart geplant.
Ik stap, het bukkend hoofd, met kommer overladen;
Niets dan de doren groeit volwelig op mijn paden,
En 'k zucht bij 't woord : O Vlaanderland !

De ziel

Uw vrienden zijn de Heer, uw huis en uw geweten :
De Heer, die u beschermt — uw huis, dat u bemint,

En uw geweten, vrij van staats- en dweepzuchtketen.
Moet men benijd zijn om gelukkig mensch te heeten ?
Noemt Vlaanderen u niet zijn kind ?

De dichter

Ik had een tooverdroom, ter schaûw van 't loover
Des eikenbooms, die over mij beschermend boog.
Mijn boezem stroomde zacht van hoop en zegen over :
Die zegen bleef een droom, en al mijn hoop vervloog.

De ziel

Neen, zij sterft nooit de hoop, die van den hemel daalde.
Haar toortse blinkt als baak op 's werelds wijde zee.
Torquato sterft als 't Kapitool hem tegenstraalde,
Maar in zijn ziel is 't licht, is 't leven, lied en beê.

De dichter

Ik heb het zaad gestrooid van vrijheid en verlichting.
Ik tartte jaren lang die lamme moedontwrichting.
Die onverschilligheid van mijnen landgenoot.
'k Heb jaren lang gekampt voor ziels- en geestontslaving :
De nacht drukt op de volksbeschaving.
De Vlaming hijgt naar 't morgenrood.

De ziel

Wat weet ge van Gods plan ?... God, die verheven bronne
Van 't goed, verleende u 't licht der ongeschapen zonne,
Een straal van zijnen glans, en sprak u : Stervling, zing !
Gij zongt ook in den nacht. Houdt die u nog omslagen,
Verhoop en bid; het licht zal dagen,
Dat nacht verkeert in schittering.

De dichter

'k Heb als de wandelende Jode,
Geen rust aan mijnen voet gejond;

Nog tob ik voort, tot 's Heeren bode
Mij wenke naar een stillen grond.
Ach, had ik geene liefdepanden,
Die mij met hunne onnoozle handen
Vaststrengelen, geen wederhleft,
Die 't leven door hun teedre liefde
Mij kruiden, 'k hijgde, lang doorgriefde,
Naar 't rustbed, dat de graver delft.

De ziel

Kent ge iemand, met wiens lot en leven
Gij wildet ruilen op der aard ?
God heeft u troost en kroost gegeven,
En liefde en lust aan 't lied gepaard.
Hij zal u roepen t' zijner tijde,
En naast hem, wien ge uw offer wijdde,
Te ruste leggen, Vlaandrens zoon,
Uw huisgezin zal u beweenen,
Uw broeders zullen zich vereenen,
En wijden u een traan tot loon.

De zanger luisterde nog lang met diep ontroeren,
Naar die verheven stem, die God ten gids ons gaf.
Nu heft hij weder 't hoofd, voelt aan zijn taak zich snoeren
Door hooger hand, ziet koel op korte schittring af,
En zet de baan stil voort, waarheen zij hem moog' voeren,
Bewust dat vree hem wacht op d'oever van zijn graf.

IV. GODSDIENSTIGE EN WIJSGEERIGE LYRIEK

MORGENHYMNE

O Koning van den dag, die tot de verste palen
Der wereld, op een wenk uw schittring uit doet stralen,
En van den wolkentrans des afgronds diep verlicht,
Gij, die de dagen, die de jaargetijden regelt,
En 't scheppingsboek ontzegelt,
Wat sterveling doorstaat uw blindend aangezicht ?

Gelijk een held, een reus, met eertropheen omhangen,
Die aanstapt, bij alom geheven zegezangen,
Voor wien 't verloste volk in 't voetzand nederbukt,
Bevreesd een enklen blik te heffen naar zijne oogen,
Terwijl hij, opgetogen,
Voortwandelt in zijn pracht, die 't vaderland verrukt;

Zoo daagt gij uit uw koets, bestrooid met Oosterrozen;
Zoo treedt ge in 't oude spoor, met jeugdig wangenblozen,
En wandelt op het pad, dat u Gods hand ontsloot;
Zoo zegepraalt ge op 't nachtgebied... Neen, meer verheven
Giet ge aldoortintlend leven
Met volle stroomen uit uw nimmerleegen schoot.

De wilde valt voor u op 't aanschijn neer, verzonken
Bij d'uitgevloten straal van uwe almachte lonken;
U richt de wijze zelf in 't hart een outer op.
Hij zwijmt bij 't denkbeeld aan den Schepper uwer klaarheid.
God wordt hem zichtbre waarheid,
Zoo helder als uw licht, zoo zacht als de ochtenddrop !

De planten juichen zelv', met lavend vocht bedropen;
U luikt de jonge bloem haar geurgen boezem open;
De boom ontplooit zijn blad, de bloesem rijpt tot vrucht.
Het ooilam huppelt rond, en blaat zijn vreugd u tegen;
Weer brult, zijn hol ontstegen,
De leeuw, en de adelaar doorklieft de ontvlamde lucht.

En 't menschdom zou verstokt en ondoortinteld blijven,
Neen ! Ook mijn lied zal voor den eeuwgen zetel drijven !
Gepaard aan 't lofgejuich van 't biddende heelal.
Die hooger omzweeft dan de zon, moog' haar bezingen.
Die taak past hemelingen,
Versmeltend in 't gegolf van 't godlijk maatgeschal.

Naar u, o lichtstroom, zal mijn brekend oog zich wenden.
Wil op mijn doodsbed nog een koestrend straaltje zenden,
En zinke ik saam met u in 't duister, tot de bron
Des aanzijns weergekeerd, tot d'allerbesten Vader,
De volste wellustader,
Dien de aardling voorgevoelt bij 't koestren van de zon !

Vergeve mij de Heer, dien luid 't heelal verkondigt !
Zwaar heb ik tegen u, Voorzienigheid, gezondigd.
Ik was het licht onwaard, die u ontkende, Vorst
Der eeuwigheid. Gij hebt mij aan natuur hergeven,
Vernieuwde in mij het leven,
En eenmaal vult uw hand de laafschaal voor mijn dorst.

Wat is al ons gezang in ondermaansche kringen ?
't Geruisch eens blads in storm. O bovenzonnelingen,
Als ons uw spelend koor eens met zijn glans bestraalt,
Dan zal geheel de ziel een enkel speeltuig wezen,
En, vurig opgerezen,
Zinkt zij in dichtkunst weg, die schaars op aarde daalt.

(Uit « Godfried ».)

AVONDHYMNE

Ja, de aangebeden vrouw is schoon,
Schoon is de, aan 't stof ontvloden, Engel,
Als 't doodsbleek aan het roosgemengel
Paart op heur marmerkoude koon.

Die looden, toegedrukte lippen
Omzweeft een zoete vredelach,
En, liefdevoller dan hij plag,
Schijnt hij haar toovermond te ontglippen.

Al sloot dit zielweêrspieglend oog,
Waaruit een vreugdesterre lonkte,
De liefde, die dien blik ontfonkte,
Heerscht nog in haren wenkbrauwboog.

Geen eedler schoon die ze ooit omstraalde,
En toch heur adem is gedoofd.
Zoo lieflijk was nooit dit hoofd,
Dan als 't ter rust bezwijkend daalde.

O Vorst, verhoogd door purpren mond,
Wiens gouden lokken prachtig zwieren,
Wiens hoofdwrong schittert van saffieren;
O geestinnemende Avondstond !

Die vrouw, beheerscheres der ziele,
Die op haar doodsbed innigst streelt,
Zie daar uw allertreffendst beeld,
Gij, bij wier vlam ik nederkniele.

Schoon en geheimvol sterft gij uit,
Met langzaam vale en valer kleuren;
En de aarde schijnt voor u te treuren,
Gelijk een stilverlaten bruid !

In zoete mijmering bedolven,
Verhemelt door u 't dankgevoel
Uw dauwdrop parelt kalm en koel,
En heerlijk daalt gij in de golven.

Gij daalt, en 't dagend sterrenvuur
Ziet lieflijk op de rustende aarde,
Die zich aan heilge graven paarde,
Bij de ingesluimerde natuur.

Maar God blijft in 't halfduister waken,
Als moederzorg op 't slapend wicht.
En morgen doet zijn wenk het licht
Met gloênde fakkel weer ontblaken.

O Avondvorst, o majesteit
Der schepping in den zonneluister !
Gij biedt me, vrij van zinnenkluister,
't Tafreel der blijde onsterfelijkheid.

Hoe ! 't eeuwig Woord, dat scheppend ruiste
En nacht en licht in wezen riep,
Dit woord dat mij, zijn beeldnis, schiep,
Op wien zijn adem voller bruiste,

Doet uit het nachtlijk wolkengraf,
Aan andre blozende ochtendkimmen,
De zon ten glorietroon herklimmen
En 'k zou verstuiven, ik, als 't kaf ?

't Bezielde meesterstuk der schepping,
Die 't hoofd alleen ter oppersfeer
Verheft, zinke in de rustgroef neêr,
Het stijgt omhoog bij vleugelrepping.

Met vaderlijke hand zaait God
Het stof te samen der geslachten,

Die hooger levensvonk verwachten,
Het hartverbrijzlend graf ten spot.

Lof aan de bron van albezieling,
Lof aan den Heer zoo goed als groot !
Lof zing' hem 't leven en de dood :
Wie hem bemint, vreest geen vernieling.

(Uit « Godfried ».)

CHRISTUS' NAVOLGING

Eerste Bespiegeling

« Hij wandelt, die mij volgt, in geen bedrieglijk duister, »
Zoo klinkt des Heeren woord,
Dat ons (wil onze ziel, bevrijd van zinnenkluister,
Zich baden in zijn hemelluister)
Op zijnen heilgen pade spoort.

Zijn leven na te gaan, dat zoo veel zegen baarde,
Zie daar des Christen eerste werk.
Zijn zaalge leer verwint elke andere der aarde,
En leent den sterveling een serafijnenvlerk.

Wie Jezus geest bezit, gelijk een zijner vrinden,
Moet in die zaalge leer 't geheimvol manna vinden,
Dat voedsel reikt voor de eeuwigheid;
Maar velen, lauw en flauw, doorvonkelt geen verlangen
Het Evangelium ten laafdronk op te vangen,
Om dat zich Jezus geest niet over hun verbreidt.

Wie Jezus woord volop wil smaken,
Schikt zijnen levensloop naar Jezus hoog gebod.
Wat baart u schrandre twist van Gods omfloersde zaken,
Verlaagt u ijdle trots voor d'oppertroon van God ?

Geen hooggestegen taal maakt heiligen, maar zeker
Maakt liefde en deugd den mensch behaaglijk voor den Heer.

Bepaal gij vrij 't berouw, maar voele ik 't diep : de beker
Der wrake stort dan geenszins op mij neêr.

Al wist ge ook in uw brein het Bijbelwoord te drukken,
Met Wijsbegeertes les, wat baatte u gansch die schat,
Zoo gij, vol liefderijk verrukken,
Niet Gods genade meê bezat ?

't Is alles ijdelheid behalven God te minnen,
En hem, als dankbaar kind, zijne offers aan te biên.
De hoogste wijsheid is den Hemel aan te winnen,
En op het aardsche slijk verachtend neêr te zien.

't Is ijdelheid het licht-vergane na te jagen,
Naar schittrend ambt en eer te staan;
't Is ijdelheid den vleesche om vast genot te vragen,
Dat ons met zware straf moet vroeg of laat belaan —
Te wenschen uitgerekte dagen,
En beter leven te versmaân.

't Is ijdelheid alleen te slaven voor dit leven,
Het aanschijn afgewend van wat de toekomst biedt.
't Is ijdelheid te streven
Naar wat ons schimsgewijs ontschiet;
Te wroeten in het stof, en niet omhoog te zweven,
Waar de eeuwge vreugd- en vredebronne vliet.

Herdenk de woorden : « 't Oog wordt van geen zien verzadigd,
Het oor van luistren niet voldaan. »
Ontscheur uw ziele, door d'Algoede begenadigd,
Van al 't vergankelike, en hang 't onsterfelike aan.

Hij, die voor 't aardsche pad van 't hemelsche af durft dwalen,
Bevlekt zijn rein geweten licht;
En aan zijn stoflik aangezicht
Onttrekt Gods majesteit hare ongeschapen stralen.

DE TEGENSPOED

Derde Bespiegeling

't Is goed bijwijlen met een onheilstorm te kampen :
Het roept den sterveling stil in zijn binnenst weêr.
Hij voelt zich balling bij het grimmen van de rampen,
En ankert zich aan God den Heer.

't Is goed, dat hij, miskend, voor 't leed den schedel buige;
't Bewaart hem voor den waan, die zielverleidend liegt.
Veracht ons de aard, men zoekt daar boven een getuige,
Een rechter, die zich nooit bedriegt.

Mensch, vestig u in hem, wiens zetel niet kan wanken;
Zoo dat geen menschentroost u zielsbehoefte zij,
Maar ge ook d'Almachtige, met rustig oog, moogt danken
Bij 't steigerende noodgetij.

In nood gevoelt men sterkst des Oppersten nabijheid,
Die krachten u verleent, om, diepgeworteld, vast
Te staan, tot gij, verplaatst in 't vaderland der blijheid,
Niet meer door stormen wordt verrast.

Dan lijdt du geen verdriet, en wenscht, met kalme trekken,
Dat de Engel van den dood uw sponde nederdaal',
Wiens blanke vleugelen den Christen overdekken
Bij 's eeuwgen levens morgenstraal.

Ja, gij gevoelt dan eerst u een van Adams zonen,
En zucht, en knielt, en bidt in uw verdiepte ellend;
Dan ziet du, dat geen vrede of veiligheid kan wonen
Dan waar men graf, noch afgrond kent.

DE SLAAP

Beeld der heerlijkheid Gods, zonk statig de zon in het West neer,
Beeld van zijn liefde, ontlook zacht aan de kimme de maan.

Zie, hoe zij straalt op de sponde, waarheen me de vriendlijke slaap
Sponde die dikwijls, na zorg, goudene droomen mij biedt. [roept.
Dus ook troost zich de balling, wanneer hij, in 't rijk der verbeelding,
Vrouw en kindren, verrukt, prest aan zijn dwepende borst.
Weder verwacht mij de slaap, dit vreemde, onbeschrijflijke wonder,
Dat, na het slaven des dags, weder den moede verkwikt.
Al dat streven, dat zwoegen, uit plicht en bestemming geboren,
Als eene onschendbare taak, als een verhevene wet;
Al dit hopende, droom eens wakenden, alles verdwijnt dan,
Vóor dien balsmenden slaap, door uw genade ons vergund.
Morgen verwachten mij zegen, genot en stille verrukking,
't Schouwspel van de natuur, scheppingen van het genie,
't Huiselijk heil, die boom met altijd keurige vruchten,
Prijkend in 't aardsch paradijs, weder ontsloten voor ons.
Morgen !... Ach, zal ik dan nog, bij de weder ontwakende zonne,
Rijzen, en 't schoon heelal groeten met minnend gelaat,
Heere, of wekt mij uw hand niet meer op aarde en ontwaak ik,
Waar mijn droom zich vervult, ach onvervulbaar in 't stof.

Zal ik ontwaken, mijn God, mijn steun en hope, mijn Vader,
Zooals op moeders schoot 't kindeken zalig ontwaakt,
Met het maar pas ontsloten gezicht op hare oogen gevestigd,
Waarin de hemel zich reeds opent voor 't dierbare wicht.
Daal, o teedere slaap ! wij zijn in de hand van den Heere,
't Zij ge ons zachtekens boeit, 't zij ons uw broeder begroet;
Waar ook de mensch ontwaak', Gij blijft een genadige Vader.
Kunt gij hem vijand zijn, die u als Vader bemint.

DE GRAANKORREL

Drie duizend jaren zijn vervlogen.
Den nacht der pyramide onttogen,
Herziet de momie 't licht : een wenk !
Geen windsels, die ze meer omprangen.
Heur hand ontsluit : wat houdt ze omvangen ?
Een korrel, heilig grafgeschenk.

De onschatbre schat, dien zij bewaarde,
Vertrouwt men aan de moederaarde :
Uit haren schoot ontkiemt, en schiet
Omhoog, met milde korenaren,
Een kloeke halm, die voort zal baren,
En 't momiegraan weer allen biedt.

Die korrel, stijgend uit den nachte
Der tombe, dàt is de gedachte :
Wie stelt aan heur bevruchting grens ?
Geen menschenmacht kan haar vernielen.
Onsterflijk voedsel van de zielen,
Blijft zij het erfdeel van elk mensch.

Ken, dichter, dan uw priesterwaarde :
Uw rijk is niet van dezer aarde.
Sta voor geen roem uw zending af !
Zing liefde, hoop, geloof, en rede,
En draag een korrel met u mede !
't Staat vast : eens breekt zij uit uw graf.

V. KINDERGEDICHTJES

WANNEER IK EENS GROOT BEN

Wanneer ik eens groot ben, o moederken zoet,
Dan gaat ge niet langer zoo lastig te voet.

Dan schudde ik mijn spaarpot eens uit, te gelijk.
Wie spaart, zegt mijn vader, die wordt nog eens rijk.

Dan zal ik u voeren, gelijk een vorstin,
Per koets met vier paarden, niet meer of niet min.

Dan klitskletst mijn zweepe, dan schuifelt mijn mond,
Dan rijden wij samen de wereld eens rond.

Ik speelde eens zoo klein nog, mamatje op uw schoot.
Dan zal ik u voeren... ach, ware ik reeds groot!

HET KATJE

Ik heb tot speelgenootje,
Een katje nog zoo klein,
Met zijn fluweelen pootje,
En velleken zoo rein.

Wat geeft het menig sprongsken!
Wat is het lief en loos!
Het wascht zich met zijn tongsken,
Dat rood is als een roos.

Dit poesjen is mijn schatje
Ze is blij, en spelgezind;
Ook wordt dat geestig katje
Van iedereen bemind.

STERREKENS

Sterrekens, komt ! laat u pakken;
'k Hef mijn handekens omhoog.
Als een keersken blinkt uw oog.
Haast u om wat neer te zakken.
'k Heb een wiegje zoet en zacht,
Sterrekens, dat op mij wacht.
Vreest geen twist, al zijt gij velen :
Ik ben braaf en slaap alleen.
'k Speel zoo garen, 'k ben nog kleen :
Komt in 't wiegje met mij spelen.
Komt : uw moederken de maan
Ziet het zeker lachend aan.

DE SNEEUW

Zie eens, lieve kleine guit,
De pluimtjes weemlen en wiegen,
Jezuken schudt zijn beddeken uit,
Zie de pluimtjes vliegen.

't Vogeltje zingt nu maar in de muit,
Een geen bladerkens wiegen.
Jezuken schudt zijn beddeken uit,
Zie de pluimtjes vliegen.

Witte bloemtjes beschildren de ruit,
Maar die ons niet bedriegen.
Jezuken schudt zijn beddeken uit,
Zie de pluimtjes vliegen.

HEMELSPRAAK

Als de purpren zon gaat slapen,
Zegt zij aan Ons-Lieven-Heer :
« Goeden avond, beste Vader.
Wekt, bij tijd, mij morgen weer. »

Als de sterrekens ontwaken
Met hun gouden kleedjen aan,
Zeggen zij tot duizend engelen :
« Komt, en laat ons spelen gaan. »

Als de zilveren maan weer opstaat,
Met haar lachend aangezicht,
Zegt zij : « Kind, ik kome kijken,
Of gij stil te slapen ligt. »

MOEDERBEDE

Kleine, kom op mijnen schoot.
Sedert lang is 't avondrood
Uitgeblonken.
En Klaas Vaak die nedervloog,
Strooit u ras vol zand dat oog
Zoo vol lonken.

Onze deur ligt vast in 't slot.
Kom en bid den goeden God,
Handjes samen.
Bid den besten Vader teer,
En wij sluiten beiden weer
Stil, met : amen.

'k Schudde uw peluwtjen al zacht,
En ik geef u, vóor den nacht,
Mijnen zegen,

Mijnen kus en liefdegroet.
Kleine, sluimer, zacht en zoet
Neergelegen.

Ik zal waken aan uw zij,
En uw Engel en ook Hij,
God de Heere.
Slaap tot d'eersten morgenstraal,
Tot ik weer met u herhaal :
God zij de eere.

VI. PASTICHES

DE VOS ENDE DE PACHTER

Reinaert die hadde enen bedinghe
Met enen pachtere sonderlinghe
Ghemaecket up sinen eerlicken woorde,
Ende men wasset wale accoorde,
Dat Reinaert, oic sonder enich belet,
Des bivanghs der hinnen ende hanen
In den vervolghe hem soude spanen.
't Gebeurde nu, dat hi op der baen
Voorbi den bivang moeste gaen,
Ende stac, wat lichte van sinne,
Sinen kop den kiekenkorf inne,
Ende sprac, met valscher herten :
« Pax vobis ! » — « Hola, mettien perten ! »
Die pachter seide, « wat snode verraet ! »
— « Ten doet, mijn goede cameraet,
Pachtere : al siinse lief ende malse,
Op miner ere ! ic en salse
Tminste quaet doen, ofte hun deren;
Maer ic siese noch al geren. »

Dit bispel is een vermaen,
En gaet geen verdrach met vossen aen,
Ofse stelen u hanen en hinnen,
Ende segghen : Tes uter minnen.

DAT LICHAEM, GODS WONINGHE

Sal dat lichaem sijn Gods woninghe,
So moet dat sinlijck vlees sijn ghecruyst,
Ende gheheel die mensche naer dopperconinghe
In Christo Jesu sijn overghehuyst.

Also dat die overste crachten verheven
Sijn in Gode tot Godes troon,
Ende die nederste crachten ten christlicken leven
Overghevormt naer sHeren soon.

Al die lidtmaten moeten sijn verenigt
Te Gode, also dat onse oren niet
En begheren te horen dan dat allenig
In ons spreect van themels ghebiet.

Die mont sal altijt Gode loven,
Die handen ter bermertichheit sijn ghestrect,
Ofte ten ghebeden daer boven,
Die ermen als ane den cruce gherect.

Die knyen sullen godsdienstelick buyghen,
Die voeten als ane den cruce ghevest
Van goedertierenthede ghetuyghen,
Ende stappen naer themels gewest.

Want also veel wy Christum den Here
Inden gheeste volgen te sijner baen,
Ende in den lichame tsijnder eeren,
Also veel doen wij Jesum aen.

Salnu die siel werden een woninghe
Der bruyt, den bruydegomme bereyt,
So moet si bidden dat dopperconinghe
Haer weerbreng hare eerste suyverheyt.

ONDER DE LINDE

Ic hebbe mijn lief ghevonden
Al in der meyen groen,
Metten hairkens opghebonden
De wangskens frisc ende scoen.
tWas vreughde tallen cant.
De ouden ende de jonghen
Die dansten hant aen hant,
Onder de linde.

Ic hebbe mijn lief ghevonden
Al inder meyen soet,
Metten hairkens opghebonden.
Mijn herteken stont in gloet.
Het eerste cusken ic gaf;
Ic swoer haer reine trouwe,
Ja trouwe tot int graf,
Onder de linde.

Ic hebbe mijn lief ghevonden
Mijn soete minnekijn,
Metten hairkens onghebonden.
Mijn herteken brac van pijn.
Den lesten cus ic gaf.
't En salfde mine wonde.
Si wachtet mi in het graf
Onder de linde.

O moeder, lieve moeder,
Wanneer ic rusten sal,
Rusten bi miner goede,
In 't coele bloemendal,
Dat menich croontjen ons gaf,
Gaet noch een croontjen hanghen
Om 't cruusken op ons graf
Onder de linde.

AEN DEN NACHTEGALE

Di mi morghen wecken sal,
Dat sal wesen die nachtegal,
Die nachtegale soete,
Ic wille dan gaen in enen dal,
Die suvere leliën groeten.

Tussen den doren dat si staen,
So is mijn jonc herte bevaen
Met groten hertenseren.
Mijn boelken lief is wech ghegaen;
Ic en wete, wen hi sal keren.

Ké, als de lievert keren sal,
Wilt mi dan, soete nachtegal,
Dijn beste liekens singhen,
En van den leliën inne tdal
Een witte bladeken bringhen.

Dat bladeken, vol gheuren fijn,
Dat moeter hem gesconken sijn,
Gesconken uut puurder minne.
Dat bladeken sal de trouwe mijn
Den lieven boele versinnen.

VAN DEN GHETROUWEN MINNARE

De crans es uutghehanghen
Ter herreberghe so blide.
't Sijn overal kermissanghen;
Ic ben in leet ende liden.
Van vrouden dansen de voetjes
Der meiskens fraei ende frissche.
Och, speelman, speel wat soetjes :
Mijn herte es in droefenisse.

Ic pleghe vrouden te rapene
Als ic mine liefste vonde,
Ende nú legghet si te slapene,
Met blommekens om hare sponde.
Even als int groen de koetjes,
Wi huppelden up kerremisse.
Och, speelman, speel wat soetjes.
Mijn hert es in droefenisse.

Upt kerckhof staetter een linde,
Een linde frisc ende coele.
Daer slapet mine beminde,
Daer slapet mijn soete boele.
Een cruusken staet aen haer voetjes.
Och, sliep ic oic onder daerde.
Och, speelman, speel wat soetjes :
Als tener utevaerde.

LIEFDEWENS

Haddic den slotel van den dach
    Ic warpen in ene borne,
Waer datti noint dat licht en sach :
    Die sleutele waer verloren.

Die stille nacht ons soude omvaen
    In enen priële van rosen.
De gouden sterren ende silveren maen
    Die saghen ons cussen ende cosen.

Gheen hanenghecraei ons storen en sou :
    Wi en wisten van gheender sorghen.
Ic hebber een herde lieve vrou,
    Ic hate den roden morghen.

WINTER

Wanneer de winter comt int lant,
Beghint mijn lief te truren :
Si en can gheen blommen langst den cant,
Meer plucken up aventuren.

Si en sit niet ghernen anden heert,
Int diepsten vander scouen :
Het sonneken es haer al meerder weert,
Als veughels hun nesteken bouen.

En treuret niet, mijn soete lief,
Stuert buten den winter graue;
Tes, als ghi mi een soentjen biedt,
Mijn herten tot lenten-daue.

Nu, so ic u een soentjen gaf,
Wat waerder ane misdreven ?
Al is de witte winter straf,
Een soentjen doet ons herleven.

REFREYN

Meer olis dan wijn hebbick gheuseert,
Seide Plato met groeter eeren,
Willende ons leeren, dat hij, onghedeert,
Van allen swerelts wende ende keeren
Nacht ende dagh hadde ghestudeert,
Ende ghevloghen op Rhetoricas veeren,
Boven der eerden tot inne 't licht
Van des Heeren rayende ghesicht.
Dies wy treden in sijne paden,
Segghende, met gheenen sorghen beladen,
Wie er oock andere dinghen ontpluicken fijn :
« Wy gebruicken meerder inct dan wijn. »

Some treden in den strijd van Venus' perck,
Die haer geren myrthecransen vlechten,
Some volghen Mavors, coen ende sterck,
Om onder sijne lauwrieren te vechten;
Some hebben gedurich werck,
Die maer aen Cresus vreughden hechten.
Ende vullen met silver ende gout,
Hare kisten ende kasten menigherfout.
Some Godt Bacchus altijdt vieren,
Die met wingert hun hooft vercieren.
Wie er oock allerlei plesieren ruicken fijn :
Wy gebruicken meerder inct dan wijn.

Anderen, schoon van niemande ghekent,
Hebben gheuseert van der kennis tharer baten :
Aen goeden seden maeckt konst ons gewent.
Er is geen wijs mensche, die se kan haten.
Sonder de penne, wat werter van 't woort
Int duister dat niet begrijpen en soude.
De werelt gheleec eenen onghenadigen woude,
Ick moete hare domheit verduicken, chagrijn !
Wy gebruicken meerder inct dan wijn.

PRINCE

Prince, de konste kan ons leven sacht
Verjolysten, ende cieren, met goeden manieren,
Sy doet het licht rijsen uiter nacht.
Sy richtet omhooghe der wysheyt banieren.
Sy kan ons langs donkere paden bestieren.
Sy doet ons nog leven na de doot.
In smenschen crone is sy een peerle minjoot.
En doet ons het hoofd naer den hoogen wenden
Van waer Godt kan de wysheyt senden,
Sy besluit meerder dan cruicken fijn.
Wy gebruicken meerder inct dan wijn.

VII. LUIM

NAAR MARTIALIS

De wijze kan zijn levenslot,
Verdubblen naar zijn welbehagen :
't Is tweemaal leven, weer 't genot
Te smaken der verleden dagen.

HET VOLMAAKTE DRIETAL

Er zijn drie soorten van vrienden en magen :
Vrienden, die mij genegenheid dragen,
Vrienden, die mij niet en baten,
En vrienden, die mij hartelijk haten.

EERLIJKHEID

« Hoe werdt ge zulk een eerlijk man,
Esoop ? » — « Dat is een groote weet.
Ik deed het tegenstrijdig van
Hetgene een ander deed. »

SPELLINGSCHROOT

ZAMENSPRAAK
(Fragmenten)

A

Zoo legt ge in 't eind de plak uit uw geleerde hand,
En zwaait den Taalstaf op de helft van Nederland !

'k Bewonder u, die op slechts zes en twintig letteren,
Zoo menig dik octaaf verschaftet aan de zetteren...
God dank ! gij moet niet meer, bij 't staaplen der vokalen
Vier Aën achtereen (wat mondopsparring !) malen;
En *naaäap* van den Bat (1), bij d' ingang dezer eeuw,
Die schande dulden voor den vrijen Vlaamschen Leeuw,
Dat wij nog kruipen in het juk der Siegenbeken. (2)
Aan 't souvereine volk 't vrij handlen, schrijven, spreken !
Maar, Meester, die u op den volkswil steeds beroept,
Hoe komt het, dat geen heir van schrijvers rond u groept ?

De leerling vraagt ook, waarom de meester reeds drie maal zijn stelsel heeft veranderd, en waarom hij zijn « puikschrift », dat 3000 paragrafen behelst, niet aan den koning heeft gestuurd.

. . . . . .

Maar, Meester ! waarom niet uw puikschrift aan den troon
Van Leopold (als aan Vorst Willems stoel) geboôn ?

B

Aan Leopold !.. die Vlaamsch en Neêrduitsch durft verwarren ?
Beeft, Vorsten ! voor mijn plak ! Wij moeten 't Vlaamsch versparren,
Omwallen tegen al dit Hollandsch ! — Dat een slaaf
Der Batten naar de zweep van een Hoogleraar draav',
Zal de echte Vlaming voor het Nederduitsch niet gruwen —
De taal van Vondel, Hooft en Bilderdijk niet schuwen ?

A

Maar, Meester ! schreeft gij zelf aan Vader Willem niet,
Dat Vlaamsch en Hollandsch uit dezelfde bronwel vliet ?
Woudt gij niet zelf de hand eens scepterdragers leenen,
Om in één zusterband die Talen te vereenen ?

---

(1) Bataven, Hollanders.
(2) Siegenbeek formuleerde de sinds 1804 in Holland gevolgde spelling. De regels, door de Belgische Koninklijke Commissie van 1840 uitgevaardigd, geleken er sterk op. Vandaar de verontwaardiging van de spelling-«protestanten».

Sloot gij niet d'opdrachtbrief, die eeuwig zal bestaan,
Met « Van Uw Majesteit den trouwsten onderdaan ? »

B

Indien ik zoo iets schreef, 't was in stikdonkre tijden :
't Waar Letterketterij dit heden te belijden.
't Is tijd, dat Vlaandrens teelt zijne eigen waarde kenn !
Het voer' met d'eigen moed den degen en de pen !
Ik heb ontdekt waarin de Bilderdijken missen.
O, die zijn veel te groen, om ons daaraan te klissen !

A

Maar, Meester ! gij spreekt net als meester Rein de Vos,
Die treurig afziet van een frisschen druiventros.

B

God ! mijn oud Leerling heeft den *Reinaert* ook doorbladerd,
En uit zijn listigheên een pond venijn vergaderd !...
Dit boek bedierf al 't land, daar zelfs het kleine kind
In 't schandlijk plaatwerk list bij list geteekend vindt
Van dezen grijzen boef, door Willems uitgegeven,
Berijmd en uitgeleid. Wat eeuw, die wij beleven !
Romans en Vossendicht ! (1) Er is noch eer, noch deugd,
Noch Vlaamsche spelling meer bij onze ontaarde jeugd.
Zij hebben *Orthograaf* en *Logica* verstooten !
« 'k Zweer in des Meesters woord ! » die spreuk is hun ontschoten !
Gij ook springt voor den dag met 't een en ander *Maar*
En in uw vossensteert steekt meer dan een kwaad haar.
Gij durft alreeds zoo stout uw' Meester tegenspreken,
Als of de plak mijn hand voor eeuwig ware ontweken.
En gij, mijn Brutus, ook !... 'k Heb mij in u vergist :
Gij ruikt naar Willem wat !... God, 'nog een oranzist !... (2)

(1) Deze pseudo-classicisten waren verwoede vijanden van de romantiek.

(2) Zoodanig verwarden de «spellingprotestanten» politiek en taalkunde, dat Snellaert schreef in het verslag van het «Taelcongres» : « Ten voordeele van hun stelsel brachten de Desrochisten de Belgische natio-

A

Gij zijt een *Logicus*, een ceder ! ik, een heester :
't Is klaar, 't is maneklaar, 't is zonneklaar. (1) — Dag, Meester !

EEN LETTERKEN TE VEEL

Johan wilde in de gunst geraken
Van Lijsbeth, aan het rijm gehecht met ziel en zin,
En schreef haar onder andre zaken :
« Gij zijt een ware kunstnarrin. »
Nar-rin ! riep ze uit verwoed. — Want 't woord stond er
Met eene dubbele R, en nooit wou zij 't vergeven. [geschreven

Is 't wonder nu, zeg mij een keer,
Zoo men in Vlaandren voort blijft vechten,
Niet om de Taal ('t waar dwaas van zich daar aan te hechten),
Maar om een letter min of meer ?

LETTERHAGEL

Het Vlaamsche Taalgeschut, dat 't Flandrophobendom
In duigen schoot, is zoo men wil, vernageld,
Een onverbidbre accentendrom (2)
Heeft heel den letterstam behageld. (3)

GRAFSCHRIFT VOOR ZEKER TIJDSCHRIFT

Hier rust B.....'s (4) arme telg,
Door hem gedoopt « den waeren Belg »,
Die d'adem, veel meer dan den geest,

---

naliteit in kwestie, en zij wisten zooveel te schreeuwen en te fluisteren, dat vele gemoederen zich ontstelden, als droeg het partikel « de » het geheele leger van den Prins van Oranje op de schouders. »

(1) Zinspelingen op Behaegel, die zijn duizenden paragrafen «zonneklaar» beweerde te bewijzen.

(2) Bôn, Behaegel, e.a. voerden massa's accenten in hun spellingsystemen in.

(3) Woordspeling op «Behaegel».

(4) Lees : Behaegel.

In 't tweede nommer heeft gegeven.
De wormen houden om hem feest,
En, ach ! de ware Belg blijft leven !
Rust zacht, B.....'s (4) arme telg,
Door hem gedoopt « den waeren Belg ».

DE BONNE SOCIETE

't Fransch, zegt een anoniem, in 't Fransche zeer ter sneê,
Bij 't heffen van den B. (1)schen Spellingstander,
Is overal de taal der *bonne Société*.
Ik hou die taal voor evendeugend als een ander,
En zeg slechts tot dien fransquillon :
Bonne Société, mijn goede vaderlander,
Dat is geen Synoniem van *Société B.* (1)

AAN EEN BRUSSELSCHEN SPELLINGINQUISITEUR

Vergeefs wilt ge ons ontbelgen en verketteren,
Gij, die het Vlaamsch wat min dan 't Brusselsch Fransch bemint.
De taal bestaat uit woorden, vrind,
Niet uit accenten, of uit letteren.

DE TIJD ZAL LEEREN

Wat gaat men doen, met wijsberaden zin
Om 't waar geloof en de echte spelling voort te planten ?
— Den Catechismus drukken in
De Spelling van de protestanten. (2)

---

(1) Lees : Bôn. Van dezen spellingsspecialist zegt Van Duyse : « De-man titelt zich «professeur diplômé et traducteur juré du flamand Belge moderne ! » Het goede, dat er in zijne spraakkunst van die, mij onbekende, taal voorkomt, is, blijkens 't Kunst- en Letterblad, afgeschreven uit de «Nederduitsche Spraakkunst» door Van der Pijl.
(2) Spellingsprotestanten.

VIER PUNTDICHTEN

LETTERKLIEVERS

O letterkliever, spel naar luim en gril,
Maar schrijf een letterwerk, dat allen moog' verrukken,
En laat dan 't nageslacht 't onsterflijk werk herdrukken,
Ook in de spelling, die het wil.

LETTERCONGRES

Hier rust een Vlaming, ingeslapen
In 't litterarische congres,
Door een pedant of zes
In spellings-oorlogsperk herschapen.
Dat zij een les
Voor die bepruikte spellingsapen.

OP EENEN BARBIER-RIJMELAAR

« Hier sluimert een poëet-barbier,
Die altijd tastte naar de lier. »
— « Gij mist : 't was een poëet-barbaar,
Die altijd tastte naar het haar. »

OP EENEN RIJMENDEN TIMMERMAN

Nu eerst rust de arme timmerman,
Die d'inktpot minde naast de kan.
Te vruchteloos was al zijn slaven :
Zijn verzen kon hij niet beschaven.

VIII. GELEGENHEIDSPOEZIE

DE NEDERDUITSCHE TAAL

FEESTDRONK.

Wiens ziel in Belgies heil geniet,
En jubelt in zijn glans,
Verruilt de taal der vaadren niet
Voor 't haar niet waardig fransch.
« Die trotsche arme » ! o Arouet,
Schreeft gij, zoo 'k wel vertolk.
's Lands taal is rein van vreemde smet :
De taal is gansch het volk.

Gespierd, oorspronklijk, vrij en los,
Gelijk de aloude Belg,
Verheffe zij den schedel trotsch,
Zij, echte vrijmans telg.
Haar rijken schrijfverschat begraaft
Nooit de vergetelkolk.
Ze zijn met kunst en deugd begaafd :
De taal is gansch het volk.

Gij, zonen van de moederspraak !
Bewaarheidt deze spreuk.
Haar schut is u een dierbre taak,
Wie haren eerstam beuk'.
Ze vond een weêrgalm in uw hart,

Dat zij verstrekt ten tolk :
Ze ontvlamt en redenaar en bard :
De taal is gansch het volk.

Zij winne in groei, zij winne in bloei,
Wat storm haar tegengloeit.
Door elken vlaamschen boezem gloei'
't Gevoel, dat ons doorgloeit.
Dit's onze vaderlandsche wensch :
Haar walme een wierookwolk !
Belg, is de schrijfstijl gansch de mensch,
De taal is gansch het volk.

Dat u het harte sneller klopp',
Uw blik ten hemel rijz',
Taalgeuzen, heft de bekers op,
Naar vadèrlandsche wijz' :
De taal deez' feestdronk toegebracht !
Die feestdronk zij een dolk
In 't hart van 't franschzot aapgeslacht !
De taal is gansch het volk.

RUBENS.

Beheerscher van 't palet, wiens goddelijke verwen
Akkoorden zijn vol gloed, een zang vol majesteit,
Gij, die een baan betradt met palmen overspreid,
Wat liefling van 't penceel mocht mildere eer verwerven ?

Al moest het nageslacht uw meesterstukken derven,
De gloriestarre waakt op uw onsterfelijkheid.
Geen heeft er stouter vlerk dan Rubens uitgebreid,
Een schepper in de kunst (gij wist het) kan niet sterven.

Geschapen was uw ziel uit zuiver starrenvuur :
Gij waart verscheiden, grootsch, oorspronklijk, als natuur
En zelfs verheven in uw schittrende gebreken.

Berispe 't dwergenkroost, ontzachbre Schildervorst,
Wat, als ondwingbre gloed, u stroomde uit hand en borst,
Wie volgt uw aadlaarsvlucht in onbezochte streken ?

VAN DIJCK.

Virgiel der Schilderkunst, en zoon van haar Homeer,
Meer zuiver, minder stout : o mane, die uw stralen
Aan Rubens zon ontleent, en, zelfs naast hem, blijft pralen,
Bestond die Kunstreus niet, wat Belg verdoofde uw eer ?

Maar, koning van 't portret, straalt zelfroem van u neer :
Niet enkel 't aangezicht kost gij op 't sprekendst malen,
Tot in den boezem-zelv' deedt ge uw penceelen dalen,
En op 't bezielde doek gaaft ge iedere inborst weêr.

Het loonmild Albion erkende uw hooge waarde.
Uw graf behoor' den Teems, uw glorie aan heel de aarde,
Hier was het, dat een vrouw op minnend' arm u droeg.

Als Rafaël, ontviel in 't prillen uwer jaren
U 't scheppende palet; maar 't blijft uw naam bewaren :
Gij leefde voor uw roem te weinig, en genoeg.

AANTEEKENINGEN

De gekozen fragmenten werden gerangschikt, niet volgens streng chronologische volgorde, maar volgens een methode, die bedoelt een synthese te geven van Van Duyse's beste dichterlijk werk. De rangschikking volgens de door den dichter bij voorkeur beoefende dichtsoorten leek ons de best geschikte. Het bleek onmogelijk, bij de indeeling in rubrieken, een zekere onvolledigheid en willekeur te vermijden. Eén zelfde gedicht kan soms onder verscheidene rubrieken ondergebracht worden : bij Van Duyse immers zijn liefde voor taal, gezin en vaderland, godsdienstzin, natuurgevoel, zóó innig versmolten, dat ze gedurig op elkaar inwerken.

Uitsluitend aesthetische bekommeringen zijn bij de samenstelling van deze bloemlezing niet altijd onze drijfveer geweest; wel hebben we zooveel mogelijk er naar gestreefd, datgene uit zijn werk te halen, dat heden nog genietbaar is; toch zou een bloemlezing uit het werk van Van Duyse onvolledig zijn, indien ze niet enkele staaltjes bevatte van rhetoricale en gelegenheidspoëzie, die we, om ze te wettigen, in de literaire mode van hun tijd moeten situeeren.

Daar Van Duyse gedurende zijn literaire loopbaan verschillende spellingstelsels meemaakte en niet behoorde tot de « spellingprotestanten » heeft hij meermalen zijn schrijf-

wijze moeten wijzigen. Daarom hebben we het wenschelijk geacht, hier de spelling de Vries en te Winkel te gebruiken.

I. IN DEN GREEP VAN DE REDERIJKERIJ.

Uit « Lofdicht op de Nederlandsche Taal ».

Het Koninklijk Genootschap Concordia te Brussel, dat « ten doel had, de dichtkunst in het zuidelijk gedeelte van ons vaderland aan te moedigen » zooals Van Duyse in het « Voorbericht » schrijft, had in 1827 deze prijsvraag uitgeschreven en, om dit doel beter te kunnen bereiken, was het « alleen aan Zuid-Nederlandsche dichters geoorloofd, naar den prijs te dingen ». Er kwamen negen antwoorden binnen; dat van den 23-jarigen Van Duyse, « werkend lid des genootschaps », werd op 2 December 1827 bekroond.

Uit « Godfried of De Godsdienst op het Veld ».

Het hier aangehaalde fragment geeft Van Duyse's ideeën over literaire voorlichting weer. De opvoeding, die Godfried aan zijn zoon geeft, doet ons in veel gevallen aan Van Duyse's eigen opvoeding terugdenken.

II. EPIEK.

Het Gentsch Beggijntje.

De dichter situeert dit werk a° 1470. Zijn bron was de « Vita sanctae Begghae », door J. de Rijckel, Lov. 1631. « Het kruis, waar Mattheken zou onder geknield hebben,

staat nog met haar afbeeldsel op een altaar der kerk van 't groot Beggijnhof te Gent », voegt hij er in zijn aanteekeningen bij. Een van de gaafste gedichten uit « Vaderlandsche Poëzij », waar Van Duyse door luchtigen toon en naïeven eenvoud de serene atmosfeer vermag te scheppen, die deze legende vereischt.

Ondine.

Een ballade, die aan « Der Fischer » van Goethe herinnert. Het stuk komt voor in « Het Klaverblad », blz. 71.

De Zang des Germaanschen Slaafs binnen Rome.

In 1848 bekroond door de Antwerpsche « Maatschappij ter Aanmoediging der Schoone Kunsten ».

Jacob van Artevelde.

Wanneer Van Duyse geschiedkundige stof behandelt, vertoont hij een onweerstaanbare neiging om zich oratorisch uit te drukken. In « Jacob van Artevelde » overweegt sterk het dramatisch element, naast een voorkeur voor het legendarisch-wonderbare. Deze vierde zang verheerlijkt Artevelde op een beslissend moment in zijn politieke loopbaan : het aanvaarden van den strijd tegen den koning van Frankrijk. Met Conscience's roman is dit epos van Van Duyse een indrukwekkend monument ter eere van Artevelde, vóór zijn standbeeld oprees op de Vrijdagmarkt te Gent.

Blz. 63, strofe 1 en 2 : Dezen passus wettigt Van Duyse in zijn « Aanteekeningen » met volgend citaat uit « Historie van Belgis » van Marcus van Vaernewijck : « alzoo haest Vlaenderen yet dede teghens den coninck, so dede den coninck werpen zijn sententie op dlant van Vlaendren, als dàtmer gheen misse en mochte doen, noch gheen kin-

deren christenen doen, noch vrouwen die van kinde op waren, in de kercke leeden, noch dodoen begraven op 't gewijdde, en noch andere poincten te lanc om verhalen : maer Artevelde brachtse (die sententie) binnen Ghendt, met allen instrumenten ende bullen door zijnen arm gesteken, ende scheurdese . . . »

Blz. 66, Bertulphus : Van Duyse geeft in zijn voorrede de bronnen op, « waaruit het wonderdadige gedeelte mijns werks is voortgevloeid. Overbekend is de saga van St. Bertulfs fierter (schrijn) die in de abdij van St. Pieters, bij Gent, berustte, en waerop, telkens als ramp of oorlog het land bedreigde, een klop werd vernomen. »

III. HUISELIJKE LYRIEK.

De meest persoonlijke lyriek van Van Duyse is bescheiden van inhoud en harmonisch van toon : oprecht en vertrouwelijk verwoorden van de liefde tot ouders, zuster, bruid, vrouw, kinderen. Zeer zeldzaam zijn de louter persoonlijke verzuchtingen als « Ontmoediging ».

Liefde.

Herinnering aan een jeugdliefde, eerst in de « Nagelaten Gedichten » (VI, blz. 23) gepubliceerd. Slechts zelden gewaagde Van Duyse hiervan : enkel in den bundel « Nazomer » wijdde hij hieraan nog een gedicht : « Herinnering ».

AVOND.

Uit « Nagelaten Gedichten », V, blz. 122.

Aan Sophia.

Dit gedicht is de opdracht aan zijn vrouw van den

bundel « Nazomer », den laatste, die tijdens zijn leven zou verschijnen. Hoewel hij beseft dat zijn « zomerzonnen » verdwenen zijn, getuigt het gedicht toch van levenskrachtig optimisme.

Ontmoediging.

Een samenspraak tusschen den dichter en de ziel, waarvan de opzet onmiddellijk aan Musset's « Nuit de Mai » denken doet, samenspraak van den dichter met de Muze. Van Duyse heeft de heidensche muze verchristelijkt tot de ziel. Het is de eenige maal dat we Van Duyse hooren klagen over miskenning. In deze aangrijpend schoone klacht stelt hij het goddelijke tegenover het menschelijke in den kunstenaar; de klacht verloopt daardoor in berusting, want het dichterlijk genie, het eeuwige en onaantastelijke in den dichter is sterker dan zijn menschelijke zwakheid, die nu en dan lijden moet onder de miskenning.

IV. GODSDIENSTIGE EN WIJSGEERIGE LYRIEK.

Uit « Dichtbespiegelingen na Thomas a Kempis ».

a) Christus Navolging : Eerste Bespiegeling.
b) De Tegenspoed : Derde Bespiegeling.

Thomas a Kempis was Van Duyse dubbel dierbaar, omdat zijn beminde zuster Natalia er zoo van hield. In zijn voorrede zegt hij, dat aan Thomas a Kempis ontbrak : « de welluidende klank en de bevallige vorm. Ik hebbe gepoogd die beide sieraden den mystieke bij te zetten, doch zonder, als Corneille, in eene dikwijls verlammende uitbreiding

te vallen : ik meen nagenoeg eenvoudig weergegeven te hebben ». Hij is inderdaad in zijn opzet geslaagd. Het volgen van een mooi en sober origineel blijkt op hem een even weldoenden invloed te hebben als op Bilderdijk, die in « Gebed » proza van Fénelon navolgt.

VI. PASTICHES.

Van Duyse kan zich zoozeer in den geest van een periode indenken en in haar uitingsmiddelen verdiepen, dat hij er als het ware mee vergroeit. Vandaar dat zijn pastiches zoo geslaagd zijn en niet zoo pedant aandoen als de kunstmatig-archaïstische taal van Drost of Bosboom-Toussaint. Er zijn er in allerlei stijlen : in den stijl van Esopet en Reinaert (De Vos ende de Pachter), in den stijl van de Middeleeuwsche mystiek (Dat Lichaem, Gods woninghe), in den stijl van het Middeleeuwsche volkslied (deze liederen hoeven niet onder te doen voor die van Dautzenberg, noch voor de « Loverkens » van Hoffmann von Fallersleben), in den stijl van het 16de eeuwsch rederijkersrefereyn (Refreyn).

VII. LUIM.

Als luimig dichter kan Prudens Van Duyse vergeleken worden met Door Van Rijswijck. Hoewel hij dezen misschien overtreft, zijn geen van zijn humoristische gedichten mondgemeen geworden als zekere refreinen van « den Door ».

Uit « Spellingschroot », luimige gedichten, die volgen

op zijn heroï-comisch epos « De Spellingsoorlog ».

In het fragment uit *Zamenspraak* is A de leerling, B de meester, Behaegel, een van de velen, die na 1830 niet meer willen weten van eenheid in de spelling in Noord en Zuid-Nederland. De leerling legt in zijn opmerkingen, die telkens beginnen met « Maar Meester »... den vinger op de wond en doet onmeedoogend de vele inconsequenties uitschijnen.

De bonne Société, blz. 104. In verband hiermee halen we uit Van Duyse's aanteekeningen het volgende aan : « In een overal kosteloos toegezonden schrift, getiteld « Littérature flamande : Lettre à la Société, Amour de la Patrie, Brux. 1842, 2e édition » en waarvan de tweede druk voor den eersten is getrokken geweest, leest men blz. 11: « Nous accordons même à la langue française une certaine préférence à cause de son usage dans la bonne société ». Deze averegtsche verdediger van 't Vlaamsch en van le grand, l'immortel grammairien Desroches, beweert, even als zijne confraters, dat nu het Orangismus geheel en al verschuilt onder de Spellingsconventionnelen : dezen droomen de herstelling van 't partikel *de* en van 't Hollandsch bestuur: « Tel est le vœu secret, zegt hij, de ces hommes superbes aussi perfides que vains : oui, un seul fil semble nous lier encore au précédent régime, le fil de la langue; ne négligeons aucun effort pour le couper... Il peut être vrai, qu'afin de conserver leur langue pour eux seuls, les Hollandais ont, depuis de longues années, cherché à la rendre extrêmement difficile et, pour ainsi dire impraticable par les étrangers. Rien ne doit nous étonner de l'égoïsme de ce peuple, poussé à l'excès. » Hoe lief in 1842 ! »

VIII. GELEGENHEIDSPOEZIE.

De Nederduitsche Taal.

Uit Van Duyse's toelichting halen we, in verband met de eerste strofe, het volgende aan : « Bij den aanvang van dit gedicht wordt er gezinspeeld op de woorden van Voltaire (Lettre à M. de Bauzée) : La langue française est une indigente orgueuilleuse qui craint qu'on lui fasse l'aumône ». Met deze aalmoes wordt bedoeld : het groot aantal woorden, door het Fransch aan het Latijn ontleend.

Wat betreft de herkomst van de spreuk, verklaart Van Duyse : « De spreuk : de taal is gantsch het volk, werd voor de eerste maal door mij aangewend in den lierzang aan België, verschenen in 1835. Kort na deszelfs uitgave heeft de Maatschappij van vlaamsche letteroefening, te Gent, die woorden tot zinspreuk aangenomen. »

INHOUD

INLEIDING

Levensloop 5
Van Duyse en zijn tijd 10
Werk en beteekenis 19
Van Duyse en de moderne lezer 30
Bibliographie 37

BLOEMLEZING

I. IN DEN GREEP VAN DE REDERIJKERIJ 41
Vers, na het ontvangen mijns eereprijs uitgesproken 41
« Lofdicht op de Nederlandsche Taal » (fragment) 42
« Godfried » 43
II. EPIEK 45
Het Gentsch Beggijntje 45
Ondine 50
Zang des Germaanschen Slaafs binnen Rome 53
Jacob van Artevelde 65
III. HUISELIJKE LYRIEK 70
Aan zijn vader 70
« Natalia » 70
Liefde 74
Avond 76
Aan Sophia 77
Ontmoediging 78
IV. GODSDIENSTIGE EN WIJSGEERIGE LYRIEK 82
Morgenhymne 82
Avondhymne 84
Christus' Navolging 86
De Tegenspoed 88
De Slaap 88
De Graankorrel 89
V. KINDERGEDICHTJES 91
Wanneer ik eens groot ben 91
Het Katje 91

Sterrekens 92
De Sneeuw 92
Hemelspraak 93
Moederbede 93
VI. PASTICHES 95
De Vos ende de Pachter 95
Dat Lichaem, Gods Woninghe 96
Onder de Linde 97
Aen den Nachtegale 98
Van den ghetrouwen Minnare 98
Liefdewens 99
Winter 100
Refreyn 100
VII. LUIM 102
Naar Martialis 102
Het volmaakte Drietal 102
Eerlijkheid 102
Spellingsschroot : 102
Zamenspraak (fragmenten) 102
Een letterken te veel 105
Letterhagel 105
Grafschrift voor een zeker tijdschrift 105
De bonne Société 106
Aan een Brusselschen Spellinginquisiteur 106
De tijd zal leeren 106
Vier Puntdichten : 107
Letterklievers 107
Lettercongres 107
Op een barbier-rijmelaar 107
Op eenen rijmenden timmerman 107
VIII. GELEGENHEIDSPOEZIE 108
De Nederduitsche Taal. Feestdronk 108
Rubens 109
Van Dijck 110
AANTEEKENINGEN : 111